

REVISTA CULTULUI MOZAIC

REVISTĂ BILUNARĂ

ADMINISTRAȚIA : str. Sfânta Vineri nr. 9, tel.: 15.50.90. REDACȚIA : București, str. Popa Rusu nr. 24, tel.: 11.80.80

Anul XXXVII

Nr. 744

OCTOMBRIE (I) 1992

TIȘRI 5753

12 pagini 15 lei

PREȘEDINTELE ROMÂNIEI ION ILIESCU

**felicită comunitatea evreiască
din România cu ocazia Anului Nou 5753**

Eminenței Sale dr. MOSES ROSEN
Șef Rabinul Cultului Mozaic,
Președintele Federației Comunităților Mozaice din România

Cu ocazia Noului An Evreiesc, Roș Hașana, Vă adresez Dumneavoastră, doamnei Amalia dr. Moses Rosen, precum și întregii obști evreiești din țara noastră, cele mai bune urări de sănătate și prosperitate.

La mulți ani!

ION ILIESCU
Președintele României

PREȘEDINTELE STATULUI ISRAEL CHAIM HERZOG

**transmite dlui Șef Rabin felicitări
pentru Anul 5753**

Dlui Șef Rabin Rosen

Vă mulțumesc pentru urările Dvs. emoționante și vă urez, atît Domniei Voastre, cit și doamnei Rosen, mulți ani în fericire și sănătate, ani de activitate în slujba poporului evreu.

Cu prețuire și prietenie,

CHAIM HERZOG

ȘEF RABIN DR. MOSES ROSEN

KOL NIDREI

Pe aripile timpului și ale spațiului se revărsa o divină melodie. Ea vestește că între toate celelalte zile se află una care este, pe drept cuvînt, „unică în an”. Unică e, într-adevăr, ziua de Iom Kipur, dar unice sînt și acordurile lui KOL NIDREI, căci ele, au darul de a ne înălța pînă la Dumnezeu, de a ne smulge din vîltoare și a ne așeza acolo, sus, pe muntele magic al perfecțiunii.

De acolo, de pe picurile purității suferitești, de pe înălțimile șenine ale conștiinței împacate, căpătăm o perspectivă de ansamblu asupra vieții, îmbrățișăm orizontul existenței. Această privire circulară ne lipsește în celelalte zile ale anului, în care, din cauza copacilor, nu mai vedem pădurea. Precum o făcea odinioară Kohen Gadol, Marele Preot din Templul din Ierusalim, împlinim fiecare dintre noi, în această zi, marea slujbă la cel mai sfînt dintre altare, sufletul uman.

KOL NIDREI ne dă această posibilitate, căci accentele sale răscolese în adîncuri, sfredelesc ființa noastră sufletească și nu se opresc pînă nu găsesc acel PINTALE ID, acel grîunte de apartenență la religia noastră care sălăsluiește în fiecare dintre noi, chiar la aceia la care e acoperit de cenușa indiferenței.

Acolo, במעמקים, în profunzimii, acolo, în nebanuitele unghere ale conștiinței, regăsim drumul spre Dumnezeu, spre aproapele nostru, spre noi înșine. Avem sentimentul că retrăim dramatic moment al revederii, după o lungă și tragică despărțire, a lui Iosef cu frații săi și ne adresăm nouă înșine întrebările pe care el le-a pus acestora: הֲיִשְׁכַּח אֲנִי הָאֵלֶּם? „Mai trăiește oare părintele vostru?” „Dragostea către Părintele cereș, conștiința neînmuririi Sale bunătăți nu s-au stins oare în noi? Mai trăiește în inima și în creierul nostru credința cea nobilă în Părintele nostru din ceruri? Iată întrebări care ne fac să-L regăsim pe Dumnezeu.”

הֲיִשְׁכַּח אֲנִי הָאֵלֶּם? „Aveți, oare, un frate?” Prin veacuri întinuate, prin ulițele înguste ale ghetourilor medievale, străbătînd riuri de singe și de lacrimi, KOL NIDREI ne duce cu gîndul înapoi la trecutul nostru, spre milioanele de „înți mučeníci din vremurile noastre. Melodia sa face să răsună suspinele unui lanț de generații, DI GOLDENE KEIT, lanțul de aur al neclintitei credințe în Tora și într-ale ei idealuri. Ele au suferit și au murit pentru aceste idealuri. Noi mai avem, oare, un frate, ne simțim, oare, legați de dînsul prin firele dragostei și credinței?”

Mai avem, oare, un frate? Sentimentul fraternității umane, al deplinei solidarități cu fratele nostru, Omul, crezul acesta fundamental al nostru, mai trăiește? Iată întrebarea care ne călăuzește spre o altă regăsire, aceea a semenului

nostru, aceea a îndatoririlor pe care le avem față de societate.

Mai există o a treia regăsire. Ne am rătăcit prea mult, în decursul depănării firului vieții cotidiene, de noi înșine. Ne-am instrăinat de propria noastră ființă. Am crezut, precum a făcut-o odinioară Iohă, eroul lectorii biblice din această zi, că putem găsi refugiu în vîlmășagul vieții, spre a nu da ascultare glasului lui Dumnezeu, glasului propriei noastre conștiințe. Am alergat mereu, niciodată n-am avut timp, căci goneam crezînd că astfel evităm de a sta de vorbă cu noi înșine, am fugit de noi înșine. Ne-a fost teamă să ne privim în oglinda propriei conștiințe. KOL NIDREI ne dă sentimentul că a sosit clipa să ne oprim; să scrutăm atent tot ceea ce am gîndit, simțit și înfăptuit, să ne recunoaștem.

Împăcați, deci, cu Dumnezeu, cu semenii și cu noi înșine, să cîntăm laolaltă fermecătoarea melodie care ne face să pămîm pragul unui an nou, cu sufletele curate și cu privirile îndreptate spre viitorul luminos și fericit al întregii umanități.

IOM HAKIPURIM ZIUĂ IERTĂRII

„În a zecea zi a lunii a șaptea este ziua de post pe care o iau în serios numai cei ce sînt insufleți de credință și teamă de Dumnezeu, ci și cei ce nu fac în viața lor de toate zilele nimic sfînt. Ei sînt cuprinși cu toții de sfîntenia acestei zile și cei răi caută în preajma ei, asemenea celor buni, să facă dovadă de virtuți și stăpînire de sine”.

Numărăm al douăzecilea veac de cînd au fost scrise aceste cuvinte de către acela care a oferit civilizației grecești și romane primele noțiuni despre iudaism. El purta numele de Philo și era cetățean al Alexandriei. Nimic din ceea ce este cuprins în aceste două fraze nu și-a pierdut valabilitatea. Ziua iertării păcatelor, „Iom Hakipurim”, își are locul în fruntea sărbătorilor iudaice, și este cea mai sfîntă zi a anului evreiesc.

Nu există inimă credincioasă care să nu încerce în preajma „Zilei Sfînte” sentimentul profund uman al unei pioase comuniuni cu sine înșăși. În drumul omului spre ceea ce e bun și curat, spre înălțare și purificare, ziua postului și a duioselor rugă este an cu un popas de mare importanță. El concretizează posibilitatea omului de a se lupta cu sine însuși și de a se apropia de Cel Etern și Bun, ea îi oferă ocazia unei serioase și sincere retrospecțiuni, a unei analize — întotdeauna bogate în învățăminte — a celor făcute în decursul anilor. Ea concretizează posibilitatea omului de a începe totdeauna totul de la început; drumul răului nu este fără întoarcere, porțile pocăinței sînt întot-

deauna larg deschise. Ele îi așteaptă pe cei reînțorși spre sine cu sinceritate și cu dorința de a face bine și îi primesc cu dragoste, ca și băncile în veci ospitaliere ale sinagogilor, pe cei care vin.

Prin suhetele șofarului amintirilor, mersul neîntrerupt al zilelor ne apropie pas cu pas de Iom Hakipurim. Diminețile petrecute în atmosfera emoționantă a „serviciilor iertării”, a zilelor de Seli-hot, ne pregătesc să întîmpinăm cu smerenie ziua pecetluirii sentinței divine rostite în prima zi a anului. Sînt cele zece zile ale pocăinței: „Aseret iemei teșuva”, destinate unui sever control sufletesc, la capătul cărora ziua sfîntă așteaptă omul împăcat cu sine, purificat și înălțat, spre a-l dăruia astfel — hotărît a fi bun și a face bine — anului nou.

Șabatul dintre Roș Hașana și Iom Hakipurim poartă numele de Șabat Șuva — după primul cuvînt cu care începe Haf-tara ce se recită în această zi. Este preludiul marii sărbători: zi destinată prediciilor moralizatoare ale rabinilor și studiilor legilor și rugilor legate de ziua de Iom Kipur. Se fac ultimele pregătiri pentru întîmpinarea sărbătorii care se apropie cu pași vertiginosi.

Ajunul de Iom Kipur este și el un fel de sărbătoare. Dimineața se rostesc puține seli-hot și din rugăciunea zilnică se omit cîteva pasaje. Nici „Avinu Mal-kenu”, ruga care se repetă de două ori pe zi, din prima zi de Roș Hașana și pînă la ultima rugă de Iom Kipur, nu se citește în ajunul marii sărbători (în afara cazurilor cînd ziua sfîntă cade în-
tr-o zi de Șabat). Totul este în așteptare.

Rugăciunea de după masă se face imediat după ora prînzului și este completată pentru prima oară cu „vidui”-ul Zilei Mari. Vidui este ruga prin care recunoaștem că am păcătuit și-i cerem Celui Etern iertare pentru păcatele noastre. Ruga începe cu cuvintele „Așamnu, bagadnu” (Am păcătuit, am trădat etc.), această parte a „vidui”-ului este prescrisă și muribunzilor — este ultima rugă pe care o rostește omul în viața lui) și continuă prin enumerarea a 53 de păcate pentru care se cere clemență din partea lui Dumnezeu („Al-Het”).

După ruga de Minha, se face o baie și se indeplinește pregătirile pentru masa de seară. Și la această masă se înmoaie bucată de pline pe care se rostește binecuvîntarea, în mîiere, și se spune „Fie voia Ta, ca să avem un an bun și dulce”. După masă, se aprinde o candelă în memoria rudelor decedate. Tatii își binecuvîntează copiii cu o benedictiune specială și după aceea se pornește la sinagogă. Sărbătoarea a început.

Sinagoga este toată îmbrăcată în alb. Perdeaua care acoperă chivotul sfînt, hainele sfîntelor suluri, fața de masă de pe almemor — totul este alb. Bărbații

(Continuare în p. 7)

Noul ambasador al Israelului l-a vizitat pe dl Șef Rabin dr. Moses Rosen

■ Ambasadorul Israelului aduce mesajul de sărbători

(Amănunte în p. 6)

EUGEN RELGIS

Poet, romancier, filozof, sociolog, traducător inspirat și animat de doctrina umanistă și pacifistă, Eugène Relgis (Eugen Sigler) e autorul a zeci de cărți și broșuri în română și a mai mult de 40 de volume în spaniolă. Multe din scrierile sale își trag rădăcinile din umanismul biblic (care dă, de altfel, și titlul uneia dintre broșurile sale, apărută la Iași, în 1926).

În capitolul „Confesiunea unui scriitor”, din „Mărturii de ieri și de azi”, (Israel, 1962) Relgis accentuează asupra faptului că iudaismul este cuprins de umanitarismul modern ca „o flăcără într-un glob de cristal”, metaforă a elementelor spirituale și morale ale iudaismului, călăie în jurul unei istorii însingurate de cumplite tragedii, integrate în cultura și civilizația umană. Ideea este reafirmată în „Eseuri despre iudaism” (1926), „Poetas y profetas” (Buenos Aires, 1955), „Testigo de mi tempo” (Montevideo, 1961).

După ce s-a stabilit, în 1947, la Montevideo (Uruguay), Relgis a continuat să-și facă cunoscut mesajul său pacifist, lansat încă din 1923 („Apelul către intelectualii liberi și muncitorii iluminați”), fiind, în fruntea primului Grup Umanitarist din România, a strâns semnaturi, ale unor intelectuali de prestigiu ai vremii, din țară și din străinătate. A stabilit legături cu Romain Rolland (devenit, ulterior, unul dintre colaboratorii „Umanității”, revistă fondată de Relgis în 1920), legături epistolare transformate mai târziu în „Internaționala pacifistă”, carte apărută în 1928, tradusă în mai multe limbi. Relgis își traduce în spaniolă volumul „Ce înseamnă umanitarismul”, activitatea sa suscitând prețuirea unor personalități de seamă ale secolului nostru, ca Einstein, Zweig, Rolland ș.a.

Profundă sa preocupare umanistă se îmbină cu iudeitatea sa. În „Ultima călătorie a lui A. L. Zissu” (1969), găsim pagini de mare vibrație sufletească privitor la cărturarii și poeți evrei din capitala Moldovei, ca Geri Spina, Kiva Ornstein, Enric Furtună ș.a.

Prezentăm mai jos un fragment din cartea „Poeți și profeti”, cap. „Umanitarism și iudaism”, p. 32—37, ilustrare a concepțiilor sale despre umanitarism și iudaism.

Umanitarism și iudaism

FRAGMENT DIN CARTEA „POEȚI ȘI PROFEȚI”

„...De la bun început, între iudaism și umanism s-a manifestat un fenomen de osmoză, care a accentuat în decursul veacurilor ceea ce am putea numi «valorile sale permanente». Iudaismul original, care își are rădăcinile în Pentateuh-ul lui Moise, în Profeti, de la Ieșaiahu la Ieremiahu, în Cartea lui Iov, în Proverbe și, după aceea în pădurea de comentarii care este Talmudul, a centrat problemele vieții asupra omului, a fiului Pământului, a individului, cu alte cuvinte, asupra imperativului conștiinței.

Ideea activă, ca flăcără purificatoare a Spiritului — a eticii valabile pentru fiecare om — trebuie să ardă în trupul său, lupțind din greu cu materia, mereu variabilă și primejdioasă. «Dumnezeu unic al evreilor — scriam în introducerea la cartea mea de eseuri — nu este altceva decât propria lor conștiință extinsă la rangul de universalitate. Obsesia, uneori chiar tiranică, a lui Dumnezeu, este, de fapt, sentimentul răspunderii morale față de sine însuși și față de semenii. Mesianismul nu are altă semnificație decât aceea că se sprijină pe postulatul unității planetare și organizează o omenire.

În ceea ce privește umanitarismul, «iudaismul este fuzionat în umanismul antic și în umanismul modern, ca o flăcără cuprinsă într-un glob de cristal». Această imagine simplă scoate în evidență conținutul iudaismului, realitatea sa vie, care nu este, așa după cum afirmă unii, «imperialistă», brutală dominatoare, ci se integrează cu elementele sale etice și spirituale, călăie în jurul atârșatei tragedii istorice, în realitatea superioară a omenirii și a culturii universale.

«Așadar, deci, armonizare și nu oprire. Lumină și nu întuneric. Supremăția spiritului liber și creator și nu dominația materiei, a forței brute, care este oarbă și distrugătoare dacă nu este pătrunsă de suflul iubirii și al dreptății.

În acest fel mă străduiesc să aprofundez, prin studiile mele, realitățile morale și culturale ale poporului evreu. Iudaismul este legat de umanitarism și de valorile sale permanente.

Aceasta este optica mea: cea care cuprinde orizontul planetei și întreaga realitate a umanității. La întrebarea, formulată de un tânăr ziarist: — se găsește, oare, umanismul într-o perioadă de stagnare? — am răspuns: Dacă este vorba de umanism antic, clasic, putem recunoaște că el se află într-o «perioadă de stagnare». Dar dacă este vorba de umanitarismul modern, bazat pe biologie și tehnică, pe sociologie și economie, pe cultura științifică și artele creatoare, trebuie să recunoaștem că vechiul umanism renaște, cu elementele sale universale în concepția pozitivă a umanitarismului. În legătură cu aceasta din urmă, am scris mai multe cărți. «Principiile umanitariste», rezumat al întregii concepții, a fost publicat în 17 limbi. Vreau doar să lămuresc cele ce urmează: umanitarismul nu este o doctrină nouă, un «câștig» dogmatic.

După cum nu este nici o morală sentimentală și nici un repertoriu de idei cu caracter exclusiv raționalist. Umanitarismul este o metodă critică, antică, la realitățile naturale, umane și sociale. Este, în același timp, o concepție activă asupra intereselor individuale și colective și idealurilor generale și permanente ale omenirii, considerată ca un organism

unitar, avansând mereu în timp și spațiu.

Voi repeta aici câteva paragrafe de la sfârșitul lucrării mele «Poeți și profeti». «Când am depășit un anumit grad de evoluție, nu se mai poate da înapoi. Trebuie să se înainteze. Mereu înainte! Este adevarat că majoritatea oamenilor trebuie să învețe cel puțin alfabetul umanitarismului activ, pentru a putea pătrunde în domeniile culturii universale. Și mulți, foarte mulți dintre noi trebuie să facem acest lucru. Se spune, în mod curent, că evreii sînt membrii «poporului Cărtii», al Torei. Și, totuși, este nevoie să li se amintească valorile permanente ale iudaismului, precum și anumite adevăruri etern-valabile ale Bibliei, care au rezistat criticii riguroase a științei moderne.

«Nu avem dreptul să ne călcăm pe laurii unei moșteniri multimilenare. O cultură care nu este activă, care nu se dezvoltă prin strădania de zi cu zi a celor ce o moștenesc, își pierde vitalitatea, se falsifică, devine parazită și chiar retrogradă. Da! Numeroși evrei, chiar și în anii acestia postbelici, după masacrele de nedescris pe care a trebuit să le suporte poporul evreu, trebuie să se întoarcă la Cartea lor. Nu la cazuistică sau la metafizica steapă. Ci la Cartea vie a gândirii pozitive, a acțiunii care înfruntă realitățile lumii.

«Cu modelele mele posibilități, perseverez tot pe această cale, care este cea a gândirii active. Îmi cunosc puterile, dar și limitele acestora. Nu sînt însă un «inactual». Mai mult decât în alte momente ale istoriei omenirii, trebuie să continuăm lupta și pe tărâmul culturii, dar fără artificialele antagonisme între rase, clase, religii sau partide politice. Trebuie să spunem: trebuie să ne situăm în mod direct, cu toată sinceritatea și întreg curajul, pe planul universal valabil al unității și solidarității umane.

Știu: există peste tot destui oportuniști și obscuranțiști, care neagă cu încăpăținare această datorie a solidarității umane. Am expus această problemă în cadrul unei controverse cu Martin Buber. El ne prezintă trei căi: «umanitarism, conservatorism religios și naționalism și, din toate acestea, intenționează să facă o singură cale, sinteză a tuturor tendințelor și realităților necesare. Nu pot detalia mai mult din această dezbatere. Buber recunoaște că, în epoca aceasta de recrudescență a naționalismului agresiv, numai patriotismul cultural își mai poate păstra viabilitatea. Marile curente sociale, care străbat oceanul uman, suscitând fluxul și refluxul războaiului și revoluției, au invadat poporul Israelului cu mai multă tenacitate și mai adinc decât a fost cazul altor popoare. Și aceasta, deoarece Israel este unul dintre creatorii acestor curente. El nu trebuie, nu poate să uite propriile sale învățăminte: tot ceea ce a proclamat în fața întregii lumi de veacuri, pe când se afla risipit, trebuie să proclame și acum, în folosul propriilor săi fii, după ce acestia au început să se adune în Țara Făgăduinței.

Nici noi nu trebuie să uităm învățămintele profetilor biblici. Casa lui Israel trebuie astfel reînălțată, încât să ajungă la adevărată «Casa națiunilor», apărând țara reînnoirii sale cu armele vii ale Spiritului. Din cele trei căi prezentate de Martin Buber să facem un singur drum, mai larg. El va fi «ca un râu uriaș ce

EUGEN RELGIS (1895—1987)

străbate continentele, fiind alimentat de piraiele și rîulețele care apar din străduirile tuturor codrilor denumiți naționaliști». Această cale trece și prin propria sa țară, prin Ierusalim, capitala sa, care este, în același timp, a monoteismului și a altor religii apărute pe acest pământ.

Aici, în noua noastră Diasporă, cred că este nevoie să ne amintim aceste adevăruri. Majoritatea celor care am ajuns pe aceste plaiuri sud-americane sîntem supraviețuitori uriașei drame a celui de-al doilea război mondial și a regimurilor totalitare care au cotopt continentul european. Nucleele Diasporei, după tragi-cele evenimente din 1938 pînă în 1945 s-au deplasat din Europa de Răsărit către America și Asia. Și, cu precădere, către Israel, creuzet al unei populații e-vreiești sosite din toate colțurile lumii.

Din acest colț, nu pot să vă vorbesc decât în calitate de slujitor al culturii. Și adaug: pentru evrei, poporul Cărtii, credința față de tot ceea ce omul reprezintă și cuprinde Cartea lor este mai necesară acum, cînd, între Mediterana, Iordan și pietroșul Neghev, sute de mii de rădăcitori și-au găsit, în sfîrșit, căminul și misiunea, oameni eliberați de cosmarurile deportării, de fiarele masacrelor naziste, de nemiloșii ce se foloseau de momentul politic, social sau economic. Acolo, în vechia și în noua țară a lui Israel, încă înainte ca acesta să fie proclamat stat, au fost ridicate lăcașuri de cultură care își împrăstie astăzi lumina peste

Orientul Mijlociu, încă atît de obscurantist. Acolo — și am mai spus încă acest lucru într-o conferință la Wizo — mulțumită curajosoilor halușim, prin cooperarea liberă și egalitară, au fost puse temelile acelor colonii înfloritoare, ale acelor kibbutim, atît de inedite ca experiență socială. Aceste eroice colonii constituie piatra de temelie a triumfului moral prin muncă și învățămînt... Fără muncă și învățămînt, nimic nu este durabil. Tot ceea ce se cîștigă ușor se risipește curînd în vîntul capricios al evenimentelor. Dar cei care rămîine în picioare, pe solul realităților de zi cu zi și năzuie către cerul înalt al idealurilor eterne, se înobilează pe sine însuși, își iubesc și își slujește cu adevărat poporul, slujind, în același timp, omenirea. Cred că această confesiune rămîne valabilă și pentru celelalte grupuri de refugiați evrei, aflați în toate țările în care și-au găsit refugiu, în așteptarea adevăratei întoarceri, pentru a munci la re-construcția socială, economică și spirituală a țării lui Israel. Într-un mesaj adresat, în 1952, intelectualilor și scriitorilor din Israel, insistam asupra datoriei lor de a păstra și a spori fără încetare valorile culturale, etice, artistice, științifice ale iudaismului: «Deoarece iudaismul este universalist, de la profetii Bibliei și pînă la marii umanisti evrei contemporani, el este, în același timp, mesagerul înțelegerii și cooperării mondiale în toate domeniile de muncă și creație. Simbolul renasterii poporului evreu este, pentru mine, Universitatea ridicată pe Scopus. Dar acest simbol este completat de imaginea agriculturii care, pe bucată sa de pămînt, găsește un moment de răgaz pentru a citi paginile unui învățat, ale unui poet, ale unui fauritor de cultură și bună înțelegere între oameni. Țara lui Israel trebuie să fie — și va fi — ca o grădina născută din deșert, prin strădania comună, sub semnul păcii și libertății, pentru această înțelegere reciprocă, pe care numai toleranța, dreptatea și iubirea i-o pot oferi».

El Humanitarismo (Umanitarismul), prefață de prof. Jorge F. Nicolai (Ed. Americalee, Buenos Aires, 1956, 300 pag.); Los Principios Umanitaristas (Principiile umanitariste), ediție adăugită (Ed. Humanidad, Montevideo, 1950, 56 pag.); Humanitarismo y Socialismo (Umanitarism și socialism), controversă cu Lotar Rădăceanu (Ed. Humanidad, 1957, 84 pag.); Humanitarismo y Eugenesia (Ed. Universo, Toulouse, 48 pag.); Individualismo, Estetica y Humanitarismo (Individualism, estetica și umanitarismul) (col. Cuadernos de Cultura, Madrid, 1933, 48 pag.).

Noul roman al lui Appelfeld

Evreul Ziegelmann nu are nici familie și nici cămin. Copil fiind, a cunoscut atrocitățile Holocaustului, dar a supraviețuit. Viața sa actuală se derulează numai pe coordonatele propriului său trecut. Îl caută pe ucigașul părinților săi, ofițerul SS Nachtigall. Cînd, în cele din urmă, îl găsește, și anume, într-o mică localitate din Austria, dă de un bărbat bătrîn, infirm și stîrb, care, de la moartea soției sale pare să fi pierdut interesul de a mai trăi. Bătrînul nazist se plînge, în cursul discuției, că e greu de procurat lapte. Înainte cu ani, oamenii pe aici mai aveau cîte un grajd pentru vaci; astăzi totul e numai carton”. Ziegelmann nu ezită totuși să-și pună planul în aplicare. El ucide pe Nachtigall și își continuă drumul.

Totuși, reușitul act de răzbunare nu-i aduce nici satisfacție, nici consolare. El însuși este un om condamnat la neliniște, care va fi chinuit toată viața de amintiri, împlîniri trăite și gânduri de răzbunare. Această variantă „modernă” a figurii lui Ahașveros reprezintă o nouă fațetă a operei în proză a lui Appelfeld,

care cuprinde mai multe romane.

Mesajul pe care noul roman îl aduce este fără echivoc: «Lăgarele ne însoțesc pretutindeni, ca și cum n-am fi ieșit niciodată din colivia morții». Autorului israelian i-a reușit, cu acest roman, o nouă capodoperă. Ce-i drept, pînă acum are doar două romane traduse în limba germană: «Badenheim» și «Tzili». Este programat ca și acest ultim roman să apară în traducere.

Muzică pe teme ebraice

Discul, apărut recent, la Paris, are trei maeștri recunoscuți: Dmitri Șostakovič (1906—1975) — cu 11 cîntec inspirate din poezia populară evreiască; Ernest Bloch (1880—1959) — cu «Rugăciune», «Împloreare», «Cîntec evreiesc» — trei scheciuri intitulate «Din viața evreiască» —, «Nigun» (nr. 2 din Suita «Baal Shem»), «Meditație ebraică»; în sfîrșit, Serghei Prokofiev (1891—1953): «Uvertură pe teme evreiești».

Acest program alătură un muzician evreu și doi simpatizanți. La Ernest Bloch se găsește punctul care leagă cultura occidentală și tradiția evreiască. Operele sale înregistrate aci ilustrează una din fazele inspirației ce-l caracterizează, marcată prin climatul meditativ, adesea pasionat, izvorînd din tradiția liturgică în

care a fost crescut autorul în anii tinereții sale.

La Șostakovič și Prokofiev, artiști cu inima caldă, deschisă fraților năpăstuiți, se simte o extraordinară atracție pentru acele cîntec și dansuri care reflectă frămîntările unui suflăet încătușat, zbatîndu-se fără încrețire între speranță și amărăciune, între bucurie și tristețe. În cartea sa, «Testament», autorul simfoniei subtitulată BABY-İAR, afirmă limpede: «Muzica folclorică evreiască [...] are puterea de a părea voioasă atunci cînd este tragică. Ea ride aproape totdeauna printre lacrimi». Ciclul său de cîntec este o foarte frumoasă ilustrare a acestui adevăr.

Prokofiev ne propune o mică capodoperă, în care bucuria nu depășește niciodată tristețea, oprindu-se la limitele nostalgiei.

Israelul poate oferi asistență tehnică în domeniile agricol și industrial, având posibilitatea, de asemenea, să ajute pătrunderea mărfurilor vietnameze pe piața europeană.

În schimb, Hanoiul va facilita accesul firmelor israeliene pe piața vietnameză.

SCRISORI CĂTRE REDACȚIE

„LAUDAȚI PE DOMNUL CĂ ESTE BUN, CĂ ÎN VEAC ȚINE MILA LUI”.

Întâi o ocupație care își găsește ecou atât în cultura iudaică, cât și în cultura creștină, cu efecte benefice.

Altfel spus, dacă laudăm pe Domnul, terminăm cu atacul la persoana sau la grupuri de persoane sau la etnii întregi.

Dacă laudăm pe Domnul, terminăm cu faptele de rușine, cu mîncatul de pomană, cu antisemitismul, cu pîrîlul, cu minciuna și altele de felul acestora.

Căci, dacă vom căuta să-i tot pîrim pe evrei și să ne batem joc de ei în presă și aiurea, lor nu va fi greu să facă un pod aerian între București și Tel-Aviv, iar noi ne vom trezi dintr-o dată „putrezi de bogăți”, căci vom pune mîna pe gratis pe 20.000 de apartamente, 20.000 de frigider, 20.000 de televizoare alb-negru și color, 20.000 de aspiratoare de praf, linguri, furculițe, farfurii, castroane, ibrice, găleți, ligheane, farase, lămpi, tichii, biberoane, papuci etc.etc. etc.

Va trebui să apelăm la specialiști în toate domeniile — de la futurologi la politologi, demografi, sociologi — pînă la doctori ai științelor exacte, căci „bogăția rămasă va fi fără fund”.

Dar, statisticienii pot să depună mărturie că ne-am făcut degeaba de rușine — fiindcă am luat... 20.000 apartamente și anexe, iar nouă ne trebuia din fiecare, practic, peste 2-3 milioane bucăți — așa — pentru un trai mai acătării.

Hai să stăm noi degeaba, că le vom lua evreilor bunurile — iluzie deșartă!

Întâi unde duce antisemitismul — la sărăcie lucie, fizică și morală, la exploatarea omului de către om, la len vire intelectuală, într-un cuvînt, la decăderea omului în cea mai cumplită moacă.

Au fost ucis în timpul celui de-al doilea război mondial circa șase milioane de evrei, afară de alte naționalități și întrebăm, în stînga și în dreapta, cu ce s-a îmbogățit omenirea în urma acestor decese? Sau continentul european cu ce s-a ales? Ori măcar țările est-europene

ce au cîștigat? Sau chiar și o singură țară cu ce și-a mărit patrimoniul?

Ei bine, la aceste întrebări nu știu dacă pot să răspundă antisemiții sau alți cîini și tăietori de frunze la cîini.

Eu unul, văd că nici după 50 de ani de la război nu am scăpat de cozi, cînd la pîine, cînd la carne, cînd la lapte sau la mai știu eu ce. Și unde sînt cozi este și multă lene, adică mulți trîntori și unde sînt mulți trîntori nu poate fi vorba de democrație, fie ea și originală.

Deci, să laudăm pe DOMNUL CĂ ESTE BUN, CĂ ÎN VEAC ȚINE MILA LUI, iar noi, fiecare în hotarele pe care i le-a trasat Dumnezeu, să ne vedem de treburile noastre, contribuind din plin la producerea de bunuri materiale și spirituale, căci zice DUMNEZEU: CINE NU MUNCETE, NICI SĂ NU MÂNINCE. Ocupându-ne cu lauda CELUI PREA ÎNALT, nu vom cădea în ceea ce apostolul Pavel arată în Noul Legămînt, unde el vorbește despre aceste lucruri. Citez: „Astfel au ajuns pîini de orice fel de nelegiuire, de curvie, de violență, de lăcomie, de răutate, plini de pîizmă, de UCIDERE, de ceartă, de porniri răutăcioase; sînt șoptitori, bîrfitori, uritori de Dumnezeu, obraznici, trușii, lăudăroși, născocitori de rele, neascultători de părinți, fără pricepere, călcători de cuvînt, fără dragoste firească, neînduplecări, fără MILA” (Romani, cap I, vers. 29-31).

Întâi ce judecată aspră ne așteaptă dacă nu ne vom ocupa de EUL nostru mai mult decît de-al altora și dacă nu vom „UCIDE” faptele rele din noi înșine.

Dar despre acestea, alături.

Pînă atunci, SĂ LAUDĂM PE DOMNUL CĂ ESTE BUN, CĂ ÎN VEAC ȚINE MILA LUI. LAUDAȚI PE DOMNUL, TOATE NEAMURILE, LAUDAȚI-L TOATE POPOARELE, CĂCI MARE ESTE BUNĂTATEA LUI FAȚĂ DE NOI ȘI CREDINȚIOSIA LUI ȚINE ÎN VEAC LAUDAȚI PE DOMNUL! (Psalmul 117). AMIN!

GHEORGHE V. BOBILCA

Com. Vălcănești 643, jud. PRAHOVA

MONOTEISMUL ȘI SPIRITUL CRITIC

ERNST LUDWIG EHRLICH RĂSPUNDE LA ÎNTREBAREA: „CE-I UNEȘTE PE EVREI?”

În centrul unui ciclu de prelegeri ținute la Universitatea „Ludwig Maximilian” din München, în sezonul estival, a stat problema „Culturii mondiale sau societății multiculturale?”.

La invitația Clubului de filozofie și a Centrului pentru tineret și cultură al Comunității Evreiești din München, referat al punctului de vedere evreiesc a fost Ernst Ludwig Ehrlich, profesor de istorie contemporană și literatură evrească la Berna și, de decenii, director pentru Europa al organizației „B'nai Brith”.

La întrebarea: „Ce-i unește pe evrei?”, Ehrlich nu dă răspunsul, care era de așteptat, ce se limitează la tradiție, istorie și origine, nu dă acel răspuns care fixează comunitatea de destine și cea religioasă numai între cei doi poli: teroarea și Israelul. Din vremuri imemorabile, Biblia a fost elementul unificator în rândul evreimii, de altfel nu mai puțin important și pentru creștinii. Spiritul revoluționar a apărut în lume prin intermediul evreilor. Credința într-un singur Dumnezeu, pe care, după cum afirma cîndva Martin Buber, nu-l poți exprima, dar spre care te poți doar adresa, s-a cristalizat într-o imagine despre un Dumnezeu care, după distrugerea Templului, putea să-și conducă poporul în Diaspora, deoarece era înțeles drept omniprezent. Prin conceptul de Sina (splendoarea divină), de sălășuire a lui Dumnezeu în om, a fost creat un universalism, a explicat Ehrlich. Ulterior, iudaismul a dat lumii conceptul sancționat al vieții umane și, cu aceasta, baza pentru orice formă a umanismului. Conform acestuia, cine distruge chiar și numai o viață omenească e ca și cum ar distruge o lume întreagă, iar cine salvează o viață omenească e ca și cum ar salva o lume întreagă.

Conceptul etic al monoteismului la evrei a condus la o considerare critică a

lunii zeilor. „Detronarea zeilor”, distrugerea miturilor, cerința dreptății în numele Celui Unic și Absolut — a afirmat Ehrlich — a trebuit să-i aducă pe evrei în rolul de nonconformiști, pe ceilalți în cel de izolați. Spiritul critic al evreilor și dorința de dreptate le-au adus mult

ostilitate. În acest sens vede Ehrlich în noțiunea de „popor ales” nimic altceva decît serviciul poporului evreu, chat de Dumnezeu să-și îndeplinească mînea „de a fi deci cu totul altceva”, în această atmosferă de beznă adică, adică mai buni decît cei ce nu cred sau nu respectă caracterul sacru al vieții umane.

Ehrlich, născut la Berlin, a reușit să fugă, în 1943, în Elveția, și actualmente, grație multilateralilor sale atribuții, se simte în întreaga lume la el acasă. El se plînge că imaginea despre evreime, existentă azi în Germania, este destul de unilaterală. El vede în diferitele curente ale iudaismului (ortodoxism, conservatorism, reformism), nu o sciziune, ci o bogăție. Trebuie numai să fii conștient mereu că elementul religios a fost constitutiv pentru comunitatea de religie și de destine evreiești.

ELLEN PRESSER

DREPTATEA SOCIALĂ ÎN VECHI CĂRȚI RABINICE

Literatura rabinică ne furnizează multe materiale istorice, foarte utile, pentru a putea studia viața evreiască din diferite epoci și țări.

Denumirea de „response” a fost dată, în literatura rabinică, acelor cărți în care există întrebări halahice (adică de teorie religioasă) puse rabinelor și la care aceștia au răspuns. Situația grea din acele vremuri a pus la ordine zilei multe probleme personale, morale și social-etice, care trebuiau rezolvate în mod practic. Iar responsele rabinice au fost ghidul tuturor problemelor etice ale epocii respective.

Colecția clasică de response provine din epoca gaonilor din secolul al VIII-lea (Rași, Rambam, Rașba, Rema, Maharsa), din epoca modernă (Noda bilehuda, Rabi Iehezkel Landau, Hatam Sofer și mulți alții). Mai aproape de zilele noastre sînt cunoscute responsele Gaonului Avram Leib Rosen, cuprinse în celebra carte „Eitan Arie”, din care am reprodus și noi fragmente în „Revista Culturii Mozaic”.

Practica vieții de fiecare zi în evul mediu și în timpul Renașterii este oglindită în întrebările și responsele din acea perioadă. Viața socială a evidențiat problemele lucrătorilor și ale patronilor, probleme privind democrația, egalitatea în drepturi pentru toți membrii comunității etc.

În întrebări și response, putem vedea și cum autoritățile talmudice, rabini s-au ocupat de aspecte sociale, de cerințele organizării muncii din fiecare epocă. În responsele lui Rași este publicată o întrebare a unor muncitori pielari, care s-au constituit în cooperativă împotriva tendinței patronilor de a-i nedreptăți. Ei întrebau dacă acest lucru este permis de legea talmudică.

În cartea sa „Temah tedec”, vestitul Gaon și judecător-arbitru rabinul Menachem Mendl Krochmal (aproximativ în anul 1600, la Cracovia) se ocupă de diferite probleme ce s-au acumulat un întreg și care așteptau decizia sa. El ținea mereu partea săracilor, combatînd oprirea muncitorilor, susținînd lupta lor pentru dreptate socială.

În cartea sa, el vorbește și despre dreptul de vot pentru oamenii săraci. „Bogătașii nu voiau să admită dreptul de vot pentru săraci, pentru că aceștia s-au aibă un cuvînt de spus la conducerea comunității, motivînd că săracii nu contribuie la întreținerea comunității ca cei

bogați”. Rabinul Krochmal a dat dreptate săracilor, arătînd că ei trebuie să aibă drepturi egale cu ale bogăților.

În mod deosebit se reflectă exigența ca o moralitate superioară să fie dominantă în viața obștii evreiești. Cartea „Hasidim”, cea mai populară a epocii, este un codex cu sute de prescripții, principii etice, predici morale și response pentru diferite întrebări puse.

La început se considera că autorul ei ar fi Rabi Iehuda Hechasis. Dar din manuscrisele găsite, reiese că au fost și alți autori, ca, de pildă, fiul lui Rabi Iehuda Hechasis, Rabi Smuel Hechasis și elevul lui Rabi Iehuda, Rabi Eliezer Rocah.

Autorii au scris lucrarea în vremurile de pricoană caracterizate prin decrete discriminatorii; izgoniri, măceluri, botezuri silite. Cartea „Hasidim” prezintă documente de morală și etică superioară ale acestor evrei prizonieri, fie ele comunități întregi, fie indivizi.

În unele response sînt tratate momente de martiriu, în toate formele lor. Acolo este dezavuat un rabin care a aprobat ca membrii comunității să se boteze de formă și ulterior, folosind o ocazie favo-

rabilă, să revină la iudaism, deși cărturarilor noștri au interzis așa ceva.

O problemă ridicată de această carte amintește și de vremea Holocaustului, atunci cînd dușmanii spun: „Dați-ne pe unul dintre voi, căci dacă nu, vă vom ucide pe toți”. Răspunsul este: „Să ne omoare pe toți, dar noi nu abandonăm nici un suflet nevinovat al lui Israel”.

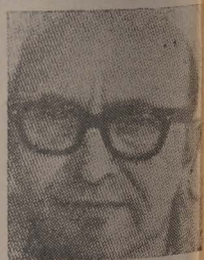
În response se mai arată că într-un anumit oraș au fost uciși toți evreii, afară de unul, care a venit în vis la autorul cărții „Hasidim” și i-a spus: „Toți cei care au fost gata să moară pentru credință au locuri lor în paradis și orice evreu care trăiește în perioada decretelor sîngeroase este, din acest punct de vedere, un martir”.

O altă situație este și următoarea: „Într-o casă unde au fost uciși evrei, al kîdus hașem, și singele lor a stropit pereții casei, are stăpînul casei (evreu) dreptul de a șterge petele de sînge?” Responsea este nu, după cum scrie „Arei al tehasi damam”, ceea ce înseamnă „Pă-mînt, să nu le acoperi singele!”

ISRAEL GUTWIRT

lui Appelfeld

care cuprinde mai multe romane. Mesajul pe care noul roman îl aduce este fără echivoc: „Lăgărele ne însoțesc pretutindeni, ca și cum n-am fi ieșit niciodată din colivia morții”. Autorului israelian i-a reușit, cu acest roman, o nouă capodoperă. Ce-i drept, pînă acum are doar două romane traduse în limba germană: „Badenheim” și „Tzilli”. Este programat ca și acest ultim roman să apară în traducere.

eme ebraice

care a fost crescut autorul în anii tinereții sale.

La Șostakovi și Prokofiev, artiști cu inima caldă, deschisă fraților năpăstuiți se simte o extraordinară atracție pentru acele cîntece și dansuri care reflectă frămîntările unui suflet încatusat zăbindu-se fără y

Președintele Comunității Evreiești din Constanța, STOLERIU IANCU, a decedat după o lungă și grea suferință, la 9 septembrie — 11 Elul 5752. Îl regretăm mult: colegii și enoriașii comunității noastre.

IERUSALIM

Orașul festivalului

De la 16 mai la 7 iunie 1992, ca în fiecare an, Ierusalim a fost gazda Festivalului Israelului. 1100 de artiști din 50 de ansambluri au susținut 150 de manifestări muzicale, teatrale, de pantomimă și dans. Alături de Opera din Leipzig (cu „Nunta lui Figaro”), Filarmonica din Philadelphia (cu concertul de adio al lui Riccardo Muti) și concerte camerale pe instrumente baroce, a doua săptămână a festivalului a cuprins lucrări de Johann Sebastian Bach, cu concursul ansamblului „Rheinische Kantorei” și al corului de la biserica St. Thomas din Leipzig. Ansambluri teatrale din România, Canada, Anglia etc au prezentat spectacole cu piese din repertoriul lor național clasic și modern. Un spațiu deosebit a fost acordat coproducțiilor artiștilor israelieni cu formații din alte țări ca, de exemplu, spectacolul coreografic al Suzanne Linke cu un grup de balerini din Germania și cu ansamblul de dansuri „Kibbutz”, sau acela al ansamblului „Brigitte Farge” din Frankfurt, cu dansuri israeliene, în balletul „L'adore et j'en peux plus” („Ador și nu mai pot”), evocând impresii asupra Israelului contemporan. Și în concerte de muzică clasică și de jazz au apărut împreună muzicieni israelieni și oaspeți.

Corespondenții ideii ca fiecare să-și modeleze singur spectacolul, în afara scenelor de teatru au activat ateliere de jazz, de satiră și umor în scene susținute de „Stand-up Comedy”, și într-un ciclu de „O mie și una de nopți”, unde povestiri din colecția de basme s-au împletit cu muzica națională israeliană. După maxima directorului de teatru din prologul la „Faust” de Goethe: „Cine aduce mult va aduce ceva cuiva”, conducerea Festivalului a inclus în program turnee ale: circuitului chinezesc, clownilor americani, în „Excentricul Avner”, corului rus „Alexandrov” și teatrului de măști. În piețe și pe străzi iluminate festiv, în orele de seară și în miez de noapte, au dat spectacole grațios artiști oaspeți și israelieni.

În fața teatrului „Sharon” din Ierusalim, în fiecare seară, la ora 22, pianisti din Rusia au luat contact cu publicul larg. În fiecare miercuri și vineri, au avut loc concerte camerale cu intrare

gratuită la YMCA și la Muzeul „Anna Ticho”.

Festivalul Israelului a deschis un bogat ciclu de douăzeci de săptămâni de evenimente festive în Ierusalim. Imediat după festival a avut loc Tirgul Internațional „Judaica”, urmat de Săptămâna Mării Mediterane, de Festivalul artiștilor bengale, de spectacole „de happening” zilnice în Parcul Clopotului Libertății, de o reprezentare istorică a obiceiurilor alimentare, în turnul Citadelei lui David, sub titlul „Ospete la Ierusalim”, de săptămâni internaționale ale filmului, de un concurs al corurilor israeliene și străine, de săptămâni festive ale teatrelor de pupi, ale artei decorative, de o săptămână a gastronomiei evreiești și multe altele. Posesorul unui bilet de festival a căpătat gratuit un ghid și o legitimație de oaspete, care îi permitea reduceri de preț la mijloacele de transport și la vizitarea numeroaselor muzee și locuri de distracție din Ierusalim. De asemenea, cu confirmarea hotelului unde era cazat, turistul obținea reduceri până la 20% la achiziționarea obiectelor din expoziții. Zilnic, până la ora 16, a funcționat un birou de informații telefonice, care l-a ajutat, în limba lui, pe fiecare turist solicitant să-și organizeze programul.

TEL-AVIV

Muzeul figurilor de ceară

Evident necomparabil cu faimosul muzeu „Madame Tussaud” al figurilor de ceară, din Londra, Muzeul figurilor de ceară din Tel-Aviv, plasat la etajul al II-lea al celei mai înalte clădiri din Orientul Mijlociu (Shalom Mayer Tower), are destinația de a-i încanta și instrui „pe copii, adulți, pe cercetători și pe oamenii simpli, pe israelieni și pe vizitatorii străini din orice țară și de orice cultură” (Catalogue — Shalom Mayer Tower, Tel-Aviv, p. 40).

În permanentă îmbogățire a exponatelor (dacă n-am menționa decît faptul că există deja un exponat cu tema noilor olim veniți din fosta Uniune Sovietică și un exponat cu tema Conferinței din 1991 de la Madrid), Muzeul figurilor de ceară, alături de Maryland — plasat la același etaj — și de observatorul de pe acoperișul ultimului etaj — de unde poate fi cuprins cu vederea întregul Tel-Aviv, cu împrejurimile sale — constituie puncte de interes pentru numeroși vizitatori care se simt atrași de silueta elegantă a clădirii zgîrie-nori, denumită și Shalom Palace.

Care sînt principalele exponate — în majoritatea lor foarte bine prezentate — de aici?

Muzeul se deschide cu o scenă reprezentînd alungarea evreilor din Spania,

la finele secolului al XV-lea (cea mai reușită ni s-a părut a fi figura funcționarului regal care dă citire decretului de expulzare); printre alte exponate, menționăm: sportivi renumiți ai Israelului (Micki Berkovitz, Tal Brodi), Hänsel și Gretl, din minunata poveste a fraților Grimm, cîntăreți celebri de muzică ușoară (Izar Cohen, Gali Atari, Zvika Piki), scene de nuntă din piesa „Dibbuk”; înmînarea Premiului Nobel de către regele Gustav Adolf al VI-lea al Suediei scriitorului Shmuel Yosef Agnon, primul israelian care a primit un premiu Nobel; primirea, la aeroportul Ben Gurion, a președintelui Sadat, cu ocazia istoricele sale vizite în Israel, la 19 februarie 1977, Daian și Rabin în orașul vechi, vizita Papei Paul al VI-lea, în 1964, în Israel și primirea sa la Megiddo de către fostul președinte Zalman Shazar și de către fostul prim-ministru Levi Eshkol; întîlnirea dintre Golda Meir și președintele Kennedy la Casa Albă, în 1962; procesul lui Eichmann; Weizmann depunînd jurămîntul ca primul președinte al Israelului (17 februarie 1949); cucerirea Eilatului (1949); execuția lui Dov Gruner, în 1947, de către britanici; moartea lui Trumpeldor; Jabotinski în închisoarea de la Accra; „Scripcarul pe acoperiș”; baronul Rotschild în vizită la Rishon-le Zion, viziunea lui Herzl. Perioada principală reprezentată de scenele și figurile din muzeu este cuprinsă între anii 1867 și 1967.

Este un muzeu care merită vizitat și recomandat această și cititorilor revistei.

BETINIO DIAMANT

DRAGOSTE DE SION

„Nu știu cînd voi muri, dar Sionismul nu va muri niciodată”.

(THEODOR HERZL)

„Sionismul are ca scop crearea unui cămin evreiesc în Palestina, garantat prin dreptul public”.

(PROGRAMUL DIN BASEL)

„Spun unii că, prin Declarația Balfour, nouă ni s-a dat Palestina. Nu e adevărat... Declarația Balfour ne-a dat doar posibilitatea de a o recîștiga. Ne-a recunoscut numai dreptul de a lucra pentru reînălțarea patriei noastre... Balfour a pus numai temelia, pe care noi acum clădim. Pasul său politic trebuie să fie urmat de munca neobosită a neamului nostru, de străduința noastră continuă...”.

(CHAIM WEIZMANN)

„Minunea Căminului Evreiesc a fost posibilă numai prin minunea muncitorilor evreu, care a precedat-o. Un lucru e sigur, în orice caz: triumful muncitorilor evreu în Palestina n-a fost triumful fiecărui muncitor în parte..., ci triumful Sionismului...”.

(HAIM ARLOSOROF)

„Cînd intrați în țară, sădiți”.

„Fiecare dintre voi să ia pe umăr sapa și lopata, să sape și să sădească...”.

(VAIKRA RABBA, 25)

„În toată lumea sînt astăzi suferințe, dar pretutindeni sînt durerile morții, pe cînd în Eretz Israel sînt durerile nașterii...”.

(SALOM AS)

„Aud susținîndu-se că Sionismul ar fi o utopie, (...) Dar, intrucît vîd în această utopie un dor pasionat și neînfîrînt de libertate, e pentru mine ceva real, o viațetă...”.

(MAXIM GORKI)

„JUDENSTAAT, micul volum al lui Theodor Herzl, este declarația de naștere a SIONISMULUI făcută de părințele său... este chintesența de profecție curată, de perspectivă vizionară...”.

(S. SINGER)

„Urmărește mișcarea [Sionistă] cu cel mai mare interes, aștept de la dînsa mult bine pentru evrei. Căci, [...], dacă un popor, prin rodul muncii sale, vrea să-și câștige viața, să recapete solul său strămoșesc, este unul din cele mai mari impulsuri morale din toate timpurile...”.

(B. BJORNSSON)

„Sionismul este, în primul rînd, un război împotriva antisemitismului, care degradează și vatamă mai mult popoarele stăpînitore decît pe evrei, căci antisemitismul are o influență demoralizatoare prin faptul că atîta la ură și împiedică dezvoltarea spiritului liberal.

Evreii renasc ca națiune, intrucît se recunosc ca atare. Sionismul trebuie salutat ca o soluție împotriva antisemitismului, care își pierde rațiunea sa de a exista, în momentul unirii și reabilitării unei rase atît de mult prigonite”.

(LEON BOURGEOIS)

„...Evreii sînt cuprinși de un puternic entuziasm... Eu, deși cosmopolit, acord toată simpatia acestei mișcări. Ea e legitimă, deoarece e adînc înrădăcinată și firească”.

(GEORG BRANDES, 1924)

„Eu vîd în Sionism, într-un chip paradoxal și mișcător în același timp, floarea cea mai sublimă a principiului naționalităților, a cărui apărare am luat-o întotdeauna. Pentru mine, Sionismul este coroana politicii naționalităților și sînt înțeles de aceeași mișcare, pentru care am luat apărarea românilor în toate ocaziunile. Din punctul de vedere al marilor idei filosofice și profetice, eu ader la această mișcare a poporului evreu...”.

(ALBERT THOMAS, 1924)

„Am privit întotdeauna cu deosebită simpatie mișcarea sionistă. Întîi, dintr-un punct de vedere pur omenesc. Am un simțămînt de admirație pentru eforturile disperate a unui popor de veacuri risipit de a învia patria sa dispărută, precum și pentru nostalgia sa, pe care nimic nu a putut s-o înfrîngă”.

(I. GH. DUCA)

„N-a fost o simplă coincidență faptul că tratatele de pace care au pe-celuit izbînda aspirațiilor și drepturilor etnice au consacrat existența căminului național evreiesc. Așezarea istorică a realizării idealului sionist în cadrul lor și a cel al începuturilor Ligii Națiunilor îl dă o înaltă justificare etică și politică, demnă de admirație prin tenacitatea propagării ei; într-o vreme cînd totul îi stătea împotriva și cînd părea sortită să rămînă o utopie, mișcarea sionistă a cîștigat în prestigiu prin realizările ei de pînă acum. Scopul ei îi asigură simpatie, greutatea ce le mai întîmpină solicitu-dinea generală.

Pe lîngă semnificația ei culturală, socială și umană, ea aduce o însemnată contribuție politică la rezolvarea chestiunii evreiești de pretutindenți”.

(N. TITULESCU)

„Nu pot decît să felicit pe acei evrei care, fără de a înceta un moment de a-și face datoria pe deplin ca cetățeni ai acestei țări, sprijină în mod efectiv nobila mișcare sionistă. Iar încurajarea ce o dau Sionismului guvernele românești mi se pare nu numai firească, ci și în concordanță cu marile idealuri umanitare, de care este însuflețit poporul și statul român”.

(Dr. N. LUPU, 1937)

„Crearea unei patrii pentru acest popor evreu demn de a trăi independent în concertul Statelor civilizate era, în primul rînd, o chestiune de dreptate.

Evreii au dat dovezi, în toate împrejurările, că și-au făcut datoria de buni cetățeni în țara unde se naționalizează.

Poporul evreu a contribuit, și încă în ce măsură, prin reprezentanții săi în toate ramurile științifice, artistice, financiare, comerciale, la pro-gresul civilizației.

Iată de ce sînt pentru încurajarea și sprijinirea mișcării sioniste, pen-tru întărirea Statului... unde de peste 1000 de ani înainte de Christos, sub Solomon, a strălucit puterea imperiului evreu...”.

(GENERAL COANDA)

„Unul dintre rezultatele cele mai fericite ale războiului mondial a fost dezvoltarea pînă la maturitate a conștiinței naționale la mai toate popoarele.

Poporul evreiesc, care posedă această conștiință extrem de dezvoltată chiar înainte războiului, își dădu seama că concretizarea idealului național este legată de reînvierea Patriei dispărute de atîtea veacuri.

Un stat nou sionist va fi, socotesc, un element de echilibru în revo-luția socială și psihică a poporului evreu”.

(M. P. COMNEN)

Culese de EVELIN FONEA

Noul ambasador al Israelului l-a vizitat pe dl Șef Rabin dr. Moses Rosen

Noul ambasador al Israelului, Avshalom Meghidon, și-a prezentat, în ziua de vineri, 25 septembrie a.c., scrisorile de acreditare președintelui României, dl Ion Iliescu.

Duminică 27 septembrie a.c., Excelența Sa dl ambasador Meghidon a făcut prima sa vizită protocolară în România. Eminența Sale dl dr. Moses Rosen, Șef Rabinul Culturii Mozaic și președintele Federației Comunităților Evreiești din România.

Au participat la întrevedere membrii prezidiului Federației: secretarul general, dl ing. Theodor Blumenfeld, acad.

prof. dr. N. Cajal, prof. dr. M. Saragea, dl ing. Oly Lazar, vicepreședintele Comunității Evreilor din București, dl avocat Iulian Sorin, consilier, dl David Bănescu, președintele Secției Asistență a F.C.E., dl dr. Charles Crupariu, directorul Căminului-spital „M. Băluș” și dl Sergiu Stanciu, secretarul științific al Centrului de istorie a evreilor din România de pe lângă F.C.E.

DL ambasador a transmis dlui Șef Rabin mesaje de felicitare pentru anul 5753 din partea președintelui Statului Israel, dl Chaim Herzog și a primului ministru, dl Yitzhak Rabin.

Copiii Talmud-Torei salută cu cîntece pe noul ambasador al Israelului

Excelența Sa dl Avshalom Meghidon a rostit apoi o alocuțiune în care și-a exprimat dragostea și atașamentul pentru Comunitatea evrească din România și dorința de deplină cooperare cu această comunitate condusă de Eminența Sa dl Șef Rabin dr. Moses Rosen.

Ambasadorul Israelului și-a exprimat îngrijorarea în legătură cu fenomenele morbide antisemite ce se manifestă în România și și-a arătat încrederea deplină în bunul simț al poporului român, care va ști să pună capăt acestei dăunătoare

CUVINTAREA

În răspunsul D-sale, Eminența Sa a spus, între altele: „Este pentru noi o deosebită cinste și un gest de înaltă semnificație faptul că noul ambasador al Israelului a găsit de cuviință, ca prima D-sale vizită protocolară, după ce a prezentat șefului statului scrisorile de acreditare, să fie la Federația Comunităților Evreiești din România. Acest gest exprimă dubla misiune despre care vorbea primul ministru de externe al Statului Israel, regretatul Moshe Sharef, în cuvîntarea sa către ambasadorii trimiși în diferite capitale ale lumii. „Simțeti, a spus dînsul, ambasadorii extraordinari și miniștri plenipotențieri. Acesta vi-e titlul protocolar. Ei bine, în cazul nostru, al Israelului, să nu uitați că această dublă titulatură înseamnă ambasadori pe lângă guvernul țării în care plecați și plenipotențieri pe lângă frații

LA TEMPLUL CORAL

În aceeași seară (prima de Roș Hașana), Templul Coral, îmbrăcat în haină festivă și plin de enoriași pînă la refuz, l-a întâmpinat pe ambasadorul Meghidon cu eufuziune și entuziasm.

Corurile reunite „Sira Vezimra” și „Talmud Torat” ale copiilor și tineretului nostru, precum și corul Templului au cîntat emoționante cîntece religioase și național-evreiești, iar Eminența Sa a rostit în fața altarelor deschis rugăciunile tradiționale pentru România și pentru

situații. DL ambasador Meghidon a dat glas hotărîrii de a lucra fără preget pentru întărirea prieteniei, a colaborării economice, culturale și sociale dintre România și Israel.

Excelența Sa a încheiat cuvîntarea Domniei Sale rugînd pe Eminența Sa să transmită întregii comunități evreiești din România călduroase și frățești urări pentru un an nou fericit, prosper și plin de succese, pentru un an la pînă în România, în Israel și în întreaga lume.

EMINENȚEI SALE

noștri evrei din acea țară.

Noi simțem cetățeni loiali și devotați ai României, înfrățiți cu poporul român la bucurii și la necazuri. În același timp simțem trup din trupul poporului evreu, primim cu dragoste și dor către Sion și Ierusalim, vedem în Statul Israel idealul suprem al fiecărui evreu din lume.

Cu aceste „prezentări” reciproce, pornim la o colaborare care ne bucură în dubla noastră calitate, cetățeni români și de naționalitate evreiască, convins fiind că nutrim aceleași sentimente și că dorim aceleași mărețe împliniri alături pentru România, cit și pentru Israel.

Vă rugăm să transmiteți președintelui Herzog și primului ministru Rabin și tuturor fraților și surorilor noastre din Israel, caldă noastră binecuvîntare, sacerdotala noastră urare LESANA TOVA TICATEIVU VETIHATEINU!

LA TEMPLUL CORAL

Eretz Israel.

În scurte alocuțiuni, ambasadorul Meghidon și Șeful Rabin dr. Moses Rosen au rostit cuvinte de fraternitate și de reciprocă felicitări și urări de bine.

Revista noastră se asociază la aceste urări și binecuvîntări cu salut frătesc ce-l adresăm Excelenței Sale dl Avshalom Meghidon:

„Bine ați venit, în numele lui Dumnezeu. Fiți binecuvîntat din Casa lui Dumnezeu” (Psalm 118, 26).

ȘEF RABIN DR. MOSES ROSEN

REȚETA

După cum am relatat în numărul trecut al revistei noastre, Eminența Sa dl Șef Rabin a fost invitat de către Clubul „Balfour” din Londra să ia cuvîntul la lansarea volumului „The Face of Survival” scris după vizita unei delegații de evrei britanici în România și în celelalte țări din Estul Europei.

La rugămintea editorului volumului, dl Șef Rabin a scris în 1987 capitolul-epilog al volumului, cu titlul „Rețeta”.

Oaspeții, nedumeriți, văzînd izbitorul contrast dintre toate celelalte comunități evreiești din Europa de Est și aceea din România, au cerut atunci dlui Șef Rabin să explice „rețeta”: cum de a izbutit toate cele realizate.

După Revoluția din 1989 ei au vrut să schimbe anumite pasaje din con-

ținut; dl Șef Rabin a cerut atunci categoric ca textul din 1987 să rămînă neschimbat.

Publicăm mai jos textul integral al „Rețetei”. Ea este folositoare și unora de la noi, care n-au înțeles cum a fost posibil ca, în timp ce din tot Răsăritul Europei să nu plece nici un evreu spre Israel, din România să plece 97%; în timp ce educația religioasă și învățarea limbii ebraice erau interzise în celelalte țări, la noi, zeci de cursuri de ebraică, coruri de tineret etc. s-au desfășurat în decursul celor 44 de ani de cînd dr. Moses Rosen este rabinul nostru; în timp ce în celelalte țări nici un ajutor nu era cu putință, la noi „Joint”-ul ajută din anul 1967 mii și mii de evrei; în fine, Congresul Mondial Evreiesc a avut în acest timp (pînă în 1989) un singur membru din Europa Răsăriteană: România.

Scris în 1987 și, la cererea autorului, lăsat fără nici o modificare.

(EDITORUL)

O străveche legendă evreiască populară ne povestește despre un riu misterios numit Sambation. Apele sale vijelioase, înspumate și clocoțitoare se ridicau pînă la cer, a doua oară un zid de foc și pară, imposibil de trecut. Dincolo, de cealaltă parte a rîului, spune legenda mai departe, trăiesc cele zece triburi ale lui Israel, pierdute în terra incognita. Ele tînjesc după noi, însă nu putem străbate „Cortina de foc” pentru a intra în legătură cu ele. Cum îi numește legenda pe acești frați ai noștri? DI ROITE IDELEH — adică „Micii evrei roșii”.

Si non è vero è ben trovato. Cit de roșii sînt milioanele de evrei care trăiesc dincolo de rîul Sambation de azi, pe care îl numim în limbajul secolului al XX-lea „Cortina de fier”, este un lucru cunoscut doar de ei înșiși și, în plus, nici nu este important. Important este, totuși, faptul că timp de zeci de ani, evreii Europei au fost împărțiți în două tabere, cu ajutorul unor bariere artificiale. „Cei care se află de cealaltă parte” așteaptă un semn din partea celor ce sînt în această parte, iar aceștia din urmă se confruntă în drumul lor cu tot felul de obstacole.

Volumul de față este rezultatul unui efort depus de către un grup de evrei englezi care, fără a purta stîndardul vreunei organizații locale sau mondiale și fără a recurge la zarvă sau propagandă, s-a hotărît să folosească ocazia oferită de condiții îmbunătățite pentru a călători în Europa Răsăriteană, vizitînd comunitățile de aici și încercînd să descopere ce se întîmplă cu „micii evrei roșii” din secolul al XX-lea.

Aceștia au vizitat și România, străbătînd fiecare șteț — clasicele „orășele” evreiești din Moldova și Bucovina — au intrat în sinagogile noastre unde s-au întîlnit cu credincioșii și au participat la cursurile de Talmud Torat organizate în sînul comunităților și au ascultat glasurile copiilor noștri care învăță Toră. Orchestrele și corurile noastre de băieți și fete — veseli și plini de optimism — le-au

umplut inimile de bucurie. „Exploratorii” noștri au luat masa la restaurantele rituale, unde zilnic iau prînzul aproape 4.000 de persoane. Au vizitat apoi modernele noastre cîmine de bătrîni, unde aproape 500 de persoane își petrec amurgul vieții în condiții senine și facile. Au căutat... cerșetori, dar nu au putut găsi nici unul, deoarece minimul necesar de trai este asigurat tuturor în cadrul programului de ajutorare al Federației Comunităților Evreiești, împreună cu nobilul Comitet comun American Evreiesc de Distribuție („Joint”)-ul.

Între granițele României, le-a fost imposibil să descopere acel „Sambation” izolat al „micilor evrei roșii”. În schimb, au aflat o revistă blîndă și tipărită în limbile română, ebraică, engleză și idis, publicată în mod regulat încă din 1956, în zecile mii de exemplare, expedită în mod legal în Uniunea Sovietică, unde este trasă la xerox în mii de exemplare. Au găsit o comunitate care a primit vizita primului ministru al Israelului, a conducătorilor marilor organizații mondiale evreiești etc. În plus au aflat că aproape toți evreii care trăiesc în România au vizitat deja Israelul și că zeci de mii de turiști israelieni vin în România în fiecare an.

Oaspeții noștri au fost puși în fața unui șir de enigme. Unde era „cortina de foc”? Cum era posibilă rezolvarea tuturor problemelor specifice religioase în cadrul unei societăți socialiste? Și a urmat apoi marea întrebare: unde erau cei 400.000 de evrei români care au supraviețuit Holocaustului în mod miraculos? La cererea lor, le-am prezentat ultimele statistici care arătau că în România mai trăiesc acum aproximativ 22.000 de evrei, adică doar 3 la sută din numărul celor care locuiau aici acum 40 de ani. Unde sînt ceilalți? Unde au dispărut 97 la sută?

Ei, bine, oaspeții noștri s-au confruntat cu noi și noi surprize. Ei au plecat în Israel, unde în prezent se află aproximativ 400.000 de evrei români care constituie un element valoros în munca de reclădire a Țării Sfinte.

„Dumnezeule, Doamne!” — au exclamat „mesagerii”, care se așteptau să descopere

aici dezastru, asimilarea, dispariția iudaismului, persecuții și nenumărate lucruri similare descrise de anumite ziare în timpul anilor războiului rece. „Este oare posibil ca gazda noastră să nu fie doar rabin ci și vrăjitor?” Tot ceea ce vedem este ireal, cu totul deosebit de ceea ce am văzut în alte locuri dincolo de Sambation. Problema evreiască — rezolvată. Cum este posibil? Ce se întîmplă? La ce mijloace a recurs gazda noastră pentru a reperta un astfel de succes? Care este rețeta pe care a folosit-o? Este oare vis sau realitate?

Este posibil ca tot ceea ce am văzut să fie aidaoma satelor lui Potemkin?

Dacă nu, atunci care este rețeta?

Rețeta — aceasta este lucrul pe care doresc să îl explic și ține de datoria mea să o fac. Cei 22.000 de evrei — în majoritate bătrîni — care au rămas și din sînul cărora 1.400—1.500 de persoane continuă să plece în fiecare an, nu mai au o pondere mare în iudaismul mondial.

Importanța noastră rezidă în faptul că experiența iudaismului din România facilitează un răspuns practic la problema vitală a vieții actuale evreiești.

Aceasta este problema nr. 2 a zilelor noastre. Problema nr. 1 este, desigur, consolidarea și dezvoltarea Statului Israel, ceea ce înseamnă „a fi sau a nu fi” pentru întregul popor evreu oriunde s-ar afla, în Răsărit sau în Apus, într-o societate capitalistă sau în una socialistă.

Problema nr. 2 este următoarea:

Milioane de evrei trăiesc în Europa de Răsărit într-o societate socialistă. Chiar dacă acest lucru ne place sau nu, aceasta este realitatea.

Este posibil ca aceste milioane de frați și surori ai noștri să-și continue viața lor tradițional evreiască? Trebuie oare să ne concentrăm atenția doar asupra celor care pleacă în timp ce ceilalți — cei care rămîn — să fie condamnați asimilării, dispariției? Pot ei oare rămîne, într-un anumel fel, evrei?

Răspunsul dat de cei 40 de ani de viață dusă de comunitatea evreiască în România socialistă este categoric și de netăgăduit.

Da, într-adevăr, ei pot. „Dările noastre

de seamă” demonstrează că, fără gălgăie, demonstrații sau certuri, noi am izbutit să facem ca interesele României să coincidă cu ale noastre, însă nu împotriva conducătorilor țării, ci cu deplina lor aprobare, iar rezultatul este acela că, în același timp, „Alia”, pe de o parte, și libertatea religioasă, culturală evreiască perfectă și asistența socială, pe de altă parte, s-au dezvoltat și arată acum așa cum le-au văzut oaspeții noștri.

Eram tînr și fără experiență cînd, în 1948, mi s-a dat responsabilitatea destinelor celor 400.000 de evrei, rămășițe ale Holocaustului. Nu am fost niciodată și nu sînt un kreninolog, nu sînt „specialist” în această problemă; nu am avut și nici nu am „legături” care ar fi putut să-mi ofere posibilități speciale. Am cunoscut însă un adevăr axiomatic, și anume, că succesul era posibil numai dacă făceam ca interesele noastre să coincidă cu ale lor. Do ut des, spune un proverb latin. Dă și ia.

Generalul de Gaulle obișnuia să spună: „Nu am dușmani, nu am prieteni, am doar interese”.

Am izbutit să conving Guvernul român că, făcînd bine evreilor, făcîndu-le dreptate, ar putea dobîndi avantaje în ceea ce privește opinia publică favorabilă, relațiile comerciale și simpatii politice.

Asa s-a și întîmplat. „Afacerile” au fost profitabile pentru ambele părți.

Ce ne poate învăța această experiență incununa cu succes?

1. Dintre cele două metode: cea gălgăioasă bazată pe sloganul „Dați drumul poporului să plece!”, și cea pe care am folosit-o noi, adică a persuasiunii — metoda noastră a izbutit, în timp ce prima a eșuat aproape în întregime.

2. Mai presus de toate, înainte de Alia, lucrul important rămîne menținerea specificului iudaic al evreilor ce trăiesc în Uniunea Sovietică. Altminteri, dacă ne lîmînam doar la „dați drumul poporului să plece!” recurgem la un slogan care ar putea fi de mai multe feluri: turistic (adică, haideți să călătorim!), politic (adică, dorim să părăsim o țară socialistă, însă în nici un caz nu este sionist).

(Continuare în p. 7)

VIZITE LA EMINENȚA SA

În ziua de 23 septembrie a.c., dl Paolo Andrea Trabalza, prim-consilier al ambasadei Italiei la București, a fost primit de către Eminența Sa dl Șef Rabin dr. Moses Rosen.

A avut loc o cordială convorbire, cu principală temă: situația actuală a Comunității evreiești din România.

Joi, 1 octombrie 1992, Excelența Sa, Tven Meili, ambasadorul Elveției în Ro-

mânia, a făcut o vizită Eminenței Sale dl Șef Rabin, în decursul căreia oaspetele a solicitat lămuriri în legătură cu viața populației evreiești din România, în anii de după revoluție.

Eminența Sa a făcut un scurt istoric al Comunității evreiești din țara noastră și al actualei sale situații, cu luminiile și umbrele acesteia.

Convorbirea a decurs într-o atmosferă cordială.

IOM HAKIPURIM ZIUA IERTĂRII

(Urmare din p. 1)

— cei căsătoriți — se înfășoară în halatul funerar, în „Kitel”-ul alb al morților și cu Talit-ul pe umeri (este singura seară în care se îmbracă Talit) așteaptă începerea celui mai cutremurător serviciu al anului: *Kol Nidre*.

Rabinul se apropie de Chivotul sfânt și scoate un Sefer Tora pe care-l ridică în fața obștii, spunând: „Or zarua la-ta-dic... „Lumină îți așteaptă pe cei drepti și pe cei cu inima curată — bucurie!”. Și el face înconjurul sinagogii, repetind cu aceeași intonație același verset din psalmi. După aceea, repune sulul în chivot și se apropie de dreapta oficiantului. De stînga lui, se apropie un alt enoriaș pios. El compun laolaltă o instantă judecătorească față de care se rostește, solemn, ruga de Kol Nidre. Dar, mai înainte, instanța îi permite oficiantului, repetind de trei ori, împreună cu întreaga obște, o declarație solemnă, să se roage împreună cu „cei păcătoși”.

Ce este Kol Nidre? Pentru că să înțelegem substratul dramatic, sfîșietor de trist al acestei „declarații” (caracter atît de expresiv redat de melodia tradițio-

nală, care nu poate să nu miște pe cei ce-o ascultă), trebuie să știm că ea a fost instituită și consacrată în orașele Spaniei inchizitoriale, pentru „uzul” acelor nenorociți frați ai noștri care, siliți de groaznice împrejurări, erau nevoiți să întoarcă spatele religiei strămoșilor lor. „Jurămintele” — sinistrele jurăminte — ale acestor cei mai nenorociți dintre oameni se desfac prin autoritatea acestei sublime melodii. Și pe noi ne trec fiorii acelor zile de Iom Kipur și în sunetele cutremurătoare ale acestei rugăciuni evocăm amintirea umilului Ier eroism și a groznicelor lor suferințe.

Rugăciunea de *Maariv* este completată cu o serie de „Selihot”; fără îndoială, cele mai frumoase poeme de acest gen au fost culese pentru seara de Kol Nidre. La sfîrșitul rugăciunii, enoriașii se salută zîcînd: „Gamar hatima Tova”, adică: „Îți doresc o sentiță bună”. Este ziua împăcărilor ziua de Iom Kipur, căci păcatele comise față de Dumnezeu El le iartă, dar cele comise față de oameni trebuie iertate de oameni.

Ziua de Iom Kipur e o zi severă de post. Postul e ținut începînd cu seara

de ajun și pînă în seara sărbătorii înseși. Nu numai mîncarea și băutura, dar și folosirea încălțămîntului de piele, precum și orice plăcere fizică trebuie evitate. Postul este obligatoriu pentru toți cei ce au împlinit vîrsta de 13 ani. Fetele postesc de la vîrsta de 12 ani. Copiii mai mici sînt scuțiți, dar trebuie obișnuși să postească și ei cîteva ore. Mulți nici nu se culcă după seara de Kol Nidre, ci își petrec noaptea în rugăciuni. Pentru noaptea de Iom Kipur, este prevăzută citirea sublimului poem filosofic al lui R. Șelomo ibn Gabirol (sec. XI): „Keter Malchut” (Coroana regescă).

A doua zi, serviciul divin începe disde-dimețea și se termină seara după apariția stelelor. Mahzorul de Iom Kipur este un șirag de splendide creații poetice, care, axate pe rugăciunea zilnică, înalță către ceruri, pe aripile sentimentelor, ruga fierbinte a obștii pentru un an bun și îndestulat. Cei mai mari poeți evrei au contribuit la înfrumusețarea serviciului divin de Iom Kipur. Immuri ca „Adonai Meleh” (Domnul e rege) sau „Le-El orech din” (Celui divin, judecătorul...), „Imru l-Elohim (Spuneți-I Domnului), „Untane Tokel” (Să mărturisim sfîntenia) și altele pot sta fără îndoială alături de cele mai mari creații poetice ale literaturii mondiale. Deosebit de impresionantă este și vechea „rugă” (a celor 18 binecuvîntări) de Iom Kipur în care ne exprimăm speranța că toate popoarele vor sfîrși într-o zi prin a se uni în a face bine și a-L sluji pe Dumnezeu și că răul va dispărea de pe fața pămîntului.

În cadrul rugăciunii de Musaf, se citește rugăciunea cunoscută sub numele de „Avoda” (Slujbă), care descrie într-o formă poetică ceremonia de Iom Kipur, așa cum avea ea loc în timpul existenței Sanctuarului. Cu o măiestrie remarcabilă, autorii ilustrează — pe baza relatărilor Mișnei și ale Talmudului — momente mai importante din slujba de Iom Kipur, despre care contemporanii au pă-

trat amintiri pline de pioasă admirație. Poemul, cu caracter pronunțat epic, este, de fapt, unul dintre cele mai importante momente ale serviciului divin festiv.

Ziua de Iom Kipur, spre deosebire de toate celelalte sărbători ale anului, are, în loc de patru, cinci cicluri de rugăciuni. Ultima, cea specială de Iom Kipur, este „Ne'ila”, rugăciunea de încheiere. La „Ne'ila”, încordarea își atinge apogeeul. Chivotul sfînt este deschis pentru a nu se mai închide pînă la sfîrșitul rugăciunii. Pe amemur stă rabinul; el are datoria de a oficia ruga de încheiere a zilei sfînte. Atmosfera devine din ce în ce mai apăsătoare, mai plină de teamă. Rugăciuni scurte, cu o melodie specifică, se succed, iar vocea plină de evlavie a celor prezenți se întindea cu cea a rabinului, ca într-un sfînt dialog în fața Creatorului. Sînt ultimele rugăciuni ale sărbătorii. Se citește „Avinu Malkenu” (în cazul că Iom Kipur cade într-o zi de Sabat, singurul „Avinu Malkenu”), în care cuvîntul „Kotvenu” (inscrie-ne) este înlocuit pretutindeni cu „Hotmenu” (definitivează-ne sentița). La sfîrșit se citește cu voce tare versetul lui „Sema Israel” — „Ascultă Israele, Domnul, Dumnezeu nostru, Domnul este unul”, căruia îi succede de trei ori răspunsul „Baruh sem kevod malhu leolam vae”; „Binecuvîntat fie numele Său regesc în vecii vecilor”. Și de șapte ori enunțarea sentențioasă: „Adonai hu ha'Elolhim”, „El este Dumnezeu”.

După aceea se suflă din șofar o singură dată. Ziua s-a încheiat.

Ziua de Iom Kipur este o zi de post, dar nu una de doliu. În Mișna se notează că — dimpotrivă — ziua iertării păcatelor era considerată o zi veselă și sărbătorită ca atare. „Șulhan Aruh” ne împinge o ținută serioasă, dar nu tristă. Ziua de Iom Kipur este o ușă care se deschide spre viitor, este primul pas spre anul care vine. Noi îl facem cu hotărîrea de a fi demni de noi înșine și cu încrederea fermă în ajutorul și mînămintă Celui Etern.

M. TURGMAN

REȚETA

(Urmare din p. 6)

Înainte de toate, un prim loc îl ocupă problema educației tinerilor, a păstrării religiei, a culturii etc., a nu lăsa ultima știință a evreimii, **des pîntale id** — definiția populară intraductibilă a ultimei licăriri a sufletului evreiesc — să se stingă.

Prin urmare, „dacă doriți să aveți olim, atunci aveți nevoie de evrei”. Altminteri, înseamnă a pune căruța înaintea cailor. Mai mult de 90 la sută dintre evreii români au ajuns la Lod. Ei nu s-au rătăcit îndreptîndu-se spre alte continente, deoarece învățaseră Talmud Tora, deoarece ținta lor nu era emigrarea, ci Alia; cu alte cuvinte, scopul lor nu a fost fuga din România ci reînălțarea Țării Sfinte.

3. Actuala legislație a Uniunii Sovietice ne oferă suficiente posibilități pentru a cere, mai presus de toate, să avem aceeași drepturi cu celelalte credințe. Ar fi suficient de elocvent să menționem doar exemplul organizării și al ierarhiei. În timp ce ortodocșii, catolicii, protestanții și musulmanii au unități organizate (episcopii, scaune mitropolitane, patriarhii etc.), religia iudaică nu are nici o organizare legală. Aceasta este începutul oricărei încercări de reconstrucție a vieții evreiești. Dacă mai adăugăm faptul că credincioșii evrei nu posedă nici o singură publicație, în timp ce toate celelalte credințe din URSS au; dacă abordăm problema unei educații adecvate a personalului teologic — un alt domeniu în care iudaismul se află într-o stare de crasă inferioritate în comparație cu celelalte religii — avem la îndemînă suficient material legal pentru a realiza îmbunătățiri, avînd astfel posibilitatea să facem un prim pas în vederea unor schimbări spre bine.

Cu ocazia conferințelor Bruxelles I și Bruxelles II (întîrniți ale Conferinței mondiale asupra evreimii sovietice), am lansat doar un singur slogan: repatrierea, lăsăți poporul să plece! Rezoluțiile noastre aveau în vedere ceea ce era proclamat prin slogan, însă uităm milioanele de evrei care rămîneau acolo: „Dacă ei nu pleacă, atunci nu mai reprezintă interes pentru noi”.

Lipsa totală de realism a acestei politici poate fi înțeleasă printr-un calcul elementar, accesibil tuturor.

Să presupunem că apelurile noastre ar fi acceptate suta la sută și că patruzeci sau cincizeci de mii de evrei ar părăsi URSS în fiecare an (aceasta ar fi o sarcină imposibilă pentru Israel, în condițiile actuale); să presupunem că toți acești oameni ajung în Israel (ceea ce ar fi o altă utopie), neluînd în considerare creșterea demografică anuală a populației evreiești (cel puțin 30.000 — ceea ce înseamnă că descreșterea datorată emi-

grării este compensată de numărul de nașteri), ar însemna că sînt necesari 50 pînă la 60 de ani pentru a face Alia a aproximativ 3 milioane de evrei. Între timp, va mai rămîne oare urmă de evreu? Asimilarea lor este acum aproape completă. Încă cîtiva ani și această problemă nu va mai exista.

Perestroika? Glastnost? Am fost recent în Uniunea Sovietică la invitația Patriarhului Bisericii Ortodoxe Ruse pentru a participa la sărbătorirea mîinii acelei Biserici. Cînd te afli acolo, poți vedea cu propriii tăi ochi și să ascuți cu propriile urechi date despre proporțiile revoluției care a avut loc, despre transformările radicale în mentalitate, despre noile proiecte în toate domeniile de activitate, iar cînd intri în sinagoga din strada Arhipova și vezi aceleași vechi manifestări stereotipe, „rigiditate”, aceeași indolență, aceleași fete temătoare, pur și simplu nu poți găsi nici o explicație.

Există mai posibilități de a pune — dacă nu cu aprobarea oficială a autorităților, atunci prin consimțămîntul lor tacit — temele de început ale unei vieți religioase și culturale evreiești: de a organiza comunități cel puțin în marile orașe unde trăiesc sute de mii de evrei.

Fără a dori să slăbim în nici un fel cererea noastră pentru Alia, aceasta nu trebuie să mai ocupe un loc exclusiv pe agenda problematicei evreilor sovietici. Adevărată dramă este cea reprezentată de situația milioanele care rămîn, care dispar, care pur și simplu dispar din rîndurile poporului evreu.

„Într-o zi de Sabat, la începutul lunii mai în anul 1975, mă aflam la templul din Moscova, unde, spre sfîrșitul rugăciunii, și-au făcut apariția cinci sau șase persoane care s-au postat la intrare. Era un grup format din cei care refuză să plece. Un evreu pe care l-am întîlnit, mai înainte, în 1955, cu ocazia primei mele vizite la Moscova, s-a apropiat de mine. Era inginer, păstrător strict al tradiției religioase, care a izbutit să observe sărbătorirea de Sabat. El m-a întrebă: „Îți cunoști pe Ellie Wiesel? El e acela care a lansat lozincă „Evreii tăcerii” prin care vroia să definească pe evreii sovietici. Sînt aceștia „evreii tăcerii”? Dimpotrivă. Ei sînt cei ce fac zărvă. Dar noi, cei care nu plecăm, care nu putem pleca, care așteptăm ca copiii noștri să plece, sau chiar cei care nu dorim să plecăm, nu sîntem evrei? Nu vorbesc pleacă, oare nimeni pentru noi? Nu se ridică oare nici o voce pentru ca noi să putem oare nici o voce pentru ca noi să rămînem evrei? Nu mai sîntem oare evrei dacă nu plecăm? Ce se spune despre cei ce pleacă în America sau Australia? Sînt ei evrei mai buni decît noi?”...

Prieteni noștri din Anglia care publică acest volum despre vizitele făcute de ei comunităților evreiești din Europa de Răsărit au insistat să scriu acest epilog deoarece ei așteptau de la mine să divulg în el... rețeta, adică să explic ceea ce am făcut, la ce mijloace am recurs pentru ca problema evreiască din România să fie rezolvată în patru decenii.

A da o rețetă este deosebit de dificil. Ea nu are în vedere doar elementele componente, dar și modul în care trebuie dozate. Ce cantități? În ce mod? Cînd? Toate acestea sînt întrebări la care nu putem afla un răspuns ușor. Am încercat în paginile anterioare să prezint o retrospectivă a problemelor; un nou punct de vedere și anume sugestia întemeiată pe propria noastră experiență.

Întrucît Dumnezeu m-a ajutat să supraviețuiesc acestei experiențe care, la un moment dat, în anii stalinismului, îmi putea fi fatală; întrucît minunea s-a săvîrșit iar eu pot să dau... astăzi consultai în legătură cu rețetele pe care le-am folosit, în acest caz nu îmi este îngăduit să refuz pe incîntătorii călători care au venit de dincolo de riul Samba-tion.

NOTA EDITORULUI

Acest articol a fost scris în 1987. Avînd în vedere schimbările recente din Europa de Răsărit, i-am cerut autorului dacă dorește să mai adauge ceva, iar răspunsul lui a fost: „Mențin tot ceea ce am scris în 1987, însă permiteți-mi să adaug, pentru clarificare, următoarele”:

Aceste gînduri reflectă vizita și situația din 1987. Acum însă, un nou miracol a avut loc în viața evreiască: deschiderea porților Uniunii Sovietice. Nu mai poate fi adusă scuza cum că evreimea sovietică nu mai poate fi salvată datorită terorii din Rusia. Evreii sovietici pot acum să aleagă: să-și afirme identitatea de evrei sau nu. Iar dacă ei își afirmă identitatea ca evrei, atunci mai au încă o posibilitate: să facă Alia, acum sau mai tîrziu.

Există însă și costul Aliei. Numai în 1990 aproximativ 100.000 de persoane vor veni din Uniunea Sovietică în Israel, iar costul va fi undeva în jurul unui miliard de dolari pentru a le pune la dispoziție minimul necesar pentru cazare. Crearea unor locuri de muncă va costa și mai mult.

Cu toate acestea, în nici un caz nu trebuie să-i uităm pe cei aproximativ 2 milioane de evrei sovietici care se vor hotărî să rămîină sau care nu vor avea posibilitatea de a pleca. Întrucît ei reprezintă în mare cea de a patra generație de evrei educată de sovietici, cu toții se află pe punctul de a dispărea în anonimatul asimilării.

În concluzie, *pour la bonne bouche*, aș dori să vă spun o glumă.

Un evreu s-a urcat și s-a așezat într-un vagon și, la prima gară, s-a ridicat la fereastră, a privit afară și a făcut un gest de surpriză. Apoi s-a așezat din nou. Trenul a pornit, iar la gara următoare omul nostru s-a dus la fereastră, a privit afară și... s-a apucat de minile de cap. Scena s-a repetat și la cea de a treia gară, iar evreul nostru părea a fi într-o stare de absolută disperare.

Celalți pasageri priveau cu nedumerire la tot ceea ce se întîmpla. În cele din urmă, misterul a fost dezlegat. Trenul mergea în direcția opusă destinației la care evreul dorea să ajungă. Situația se înrăutățea cu fiecare oprire a trenului, deoarece el se îndepărta din ce în ce mai mult de ținta sa. Acesta era și motivul disperării sale.

— Ce să mă fac? — a întrebat el. — E foarte simplu. Trebuie să cobori și să ieși trenul care vine din direcția opusă. Dacă nu faci acest lucru este inutil să te apuci de minile de cap și să te lamentezi.

Această glumă ne-ar putea folosi drept...rețetă.

Este nevoie să declarăm acum un glastnost evreiesc; să recunoaștem realitatea revoluției ce a avut loc, cu schimbările radicale ce au urmat în viața evreiască. În Rusia și Europa de Răsărit există trei milioane de evrei, iar ei nu se bazează numai pe alți evrei, dar și pe alți oameni din întreaga lume care să le faciliteze acum Alia, sau să-i ajute să mențină comunitățile evreiești, dîndu-le posibilitatea organizării unei infrastructuri evreiești, a unei educații și a unui învățămînt religios.

Nimeni nu poate ști ce se va întîmpla în următorii ani. Avem acum la îndemînă o ocazie unică de a-i aduce pe evrei acasă în Israel. Este însă necesară o sumă uriașă de bani pentru a ridica așezări în Israel pentru evrei, dar și pentru a organiza infrastructura evreiască pentru cei ce rămîn, deoarece acest lucru este permis acum de Guvernul sovietic.

Aceasta este marea problemă cu care se confruntă evreimea mondială, miracolul, incredibila oportunitate de a-i salva pe evreii din Europa de Răsărit. Acest lucru poate fi dus la îndeplinire. Depinde de noi și numai de noi — și, dacă dorim, nu va fi doar o legendă, ci va deveni realitate.

A COMEMORA ÎNSEAMNĂ A VEGHEA

JACQUES ATTALI, autorul lucrării, „1492”, evocă, într-o convorbire cu un redactor al revistei L'Arche, „enigma” expulzării evreilor din Spania

— Sîntem în 1992, anul comemorării expulzării evreilor din Spania. Pentru dvs., acest eveniment a fost cel mai important în anul de cotitură care a fost 1492?

J. Attali: — Nu. Acest an este interesant în ansamblul său. Expulzarea evreilor este, evident, un eveniment deosebit prin consecințele pe care le-a avut, prin simbolul pe care îl reprezintă, prin modul în care pune în lumină originea antisemitismului euro-

zile, evreii din Spania au primit două mesaje de la conducătorii lor. Unul, religios, care le spune: convertiți-vă și rămâneți. Și altul, laic: nu vă convertiți și plecați. Pe ce documente vă bazați cînd spuneți aceasta?

— Mai întîi, ambii erau religioși, dar unul era un om politic și altul un reprezentant al cultului. Ceea ce s-a întîmplat este că unul a plecat și altul s-a convertit... La fel s-a întîmplat în Germania anilor '30, cînd comunitatea evreiască a

mai e nimic de făcut, trebuie să plecam”. Elitele au avut un rol determinant și a ceea dintre conducători care au rămas au jucat un rol tragic în destinul poporului evreu în Europa Centrală.

Acolo, de asemenea, sînt două destine, al celui care decide să rămînă și să se convertească și al celui care decide să plece. În același timp, este, practic, sigur că cel care s-a convertit a rămas de fapt evreu în sine, însuși. El a făcut-o din tactică. Dar, iată, trebuie observat că în decretul de expulzare alegerea nu este oferită. Se dicta: „Plecați!”. Convertirea era implicită, în oarecare măsură. Evreii trebuie să plece, deci, în fond, cei care nu sînt evrei pot rămîne. Și regii Spaniei gîndeau la fel, chiar dacă nu au oferit alegerea, că mai mulți evrei se vor converti. În fapt, ei au fost surprinși de numărul mic al acelor care s-au convertit.

— După cum afirmați, Columb a avut ascendență evreiască, fiind un maran. Știți că în privința aceasta istoricii sînt foarte divizați.

— Eu nu afirm nimic. Sînt teze contradictorii și, personal, nu sînt specialist în genealogia lui Cristofor Columb. Istoricii de azi consideră îndeosebi că mama sa era evreică și că tatăl său nu era. În orice caz, el însuși a întretinut tot timpul idoliola, chiar dacă în anumite momente au fost oarecari apropouri antisemite, chiar la finele vieții lui. În aceasta rezidă extraordinara ambiguitate a personajului, caracterul său alunecos și mitomaniac. A lăsat să se înțeleagă că strămoșii lui au fost evrei și — tot el — ca printre ascendenții lui a fost un amiral al flotei spaniole. Deci, eu nu exclud nimic. Ca pe toți marii aventurieri, l-a caracterizat ambiguitatea.

— Între celebrare și comemorare se regăsește această ambivalență în manifestările din jurul lui Cristofor Columb chiar în Statele Unite.

— Da, desigur, este întîlnirea a două lumi. Această întîlnire a fost prima — și a rămas singura — cu un univers populat de aproape 70 de milioane de locuitori, căci practic tot atîta locuitori erau în Europa, cît și în America de atunci. Și ea s-a produs ca o deversare bruscă a unui recipient în altul. Columb a fost cel care a deschis bușonul ce oprea comunicarea între cele două lumi. După aceea, a avut loc amestecul. Și acest amestec s-a făcut mai cu seamă în beneficiul Europei, care a distrus culturile americane, ceea ce trebuie evocat, fără idoliolă, pentru că erau culturi vii, dar unele dintre ele — cum sînt culturile Americii

Centrale și Americii de Sud — culturi foarte sălbatice. Singurele critici din epocă s-au referit la organizarea masacrelor în masă. Dispariția lor — nu ca popor, pentru că este un genocid, dar în cultură — nu poate fi considerată ca o pierdere pentru umanitate.

— Pentru ce spuneți că intelectualul modern este legat de 1492?

— Expulzarea evreilor este punctul de pornire pentru maranism. Maranul va trăi ascuns, va avea două credințe, două certitudini. Deci, așa cum explică foarte bine Yovel, va începe să aibă spiritul indoielii. Nomadul, omul de nicieri, omul indoielii, omul care refuză certitudinile, omul universalului, aceasta este caracteristica maranismului. Ceea ce-l va defini pe intelectualul modern. Există demersul maranului ceva care va declara procesul de reflecție al intelectualului modern. El se observă la Montaigne, la Spinoza, în întreaga cultură care începe să apară atunci, cultura indoielii.

— Vă revendicați ca sefară?

— Natural, eu sînt evreu din Algeria. N-am prea mult gust pentru genealogie, dar mama mea poartă un nume de origine portugheză, Abécassis, deci este foarte probabil să am rădăcini din partea aceea. Prin tatăl meu, amî curînd din Turcia. Eu mă înrădăcinez în această istorie. Dar ceea ce m-a interesat pentru a înțelege ce s-a petrecut acum cinci secole este exact ce s-a întîmplat acum 50 de ani, camerele de gaze fiind bine punct, evident. S-au făcut progrese în barbarie, în cinci secole. Obsesia de puritate care se găsește în toate crizele este pe cale de a izbucni azi, cu inversunarea celeilalte, voința de a-și alege istoria care își are urme în Europa, în Statele Unite. Deci, comemorarea trebuie să aibă, de asemenea, o funcție de punere în gardă. A comemora înseamnă a veghea!

— Care sînt atîta contraponere pentru această derivă?

— Evident, memoria. A ști cum s-au declanșat procesele, de două ori în istorie, pentru a evita ca acestea să reînceapă, nu numai contra evreilor, dar și contra musulmanilor. A ști că Europa a pierdut în 1492 o sansă extraordinară, aceea de a fi un continent unde toate religiile să fie egale, un continent orientat spre Mediterana. Trebuie mai întîi să recuperăm această întîrziere, să se regăsească o dimensiune mediteraneană, adică aceea a celor trei religii. Regii catolici au fost regi ai celor trei religii. Și Europa ar putea să fie Europa celor trei religii.

SALOMON MALKA

CIMITIRUL DIN SARAJEVO

ezitat între cei care spuneau: „Trebuie neapărat să rămînem, să fim acolo, pentru că, cu cît vom rămîne mai mulți, cu atît vom fi mai bine tratați, iar cimitirele, sinagogile, școlile, bunurile noastre trebuie protejate” și cei care spuneau: „Nu

pean. Dar eu nu voi face o ierarhizare. Evident, descoperirea Americii sau publicarea primei gramatici în limba castiliană sînt evenimente, de asemenea, considerabile.

— Evreii par a fi divizați între dorința de a celebra aportul iudaismului sefară la cultura evreiască, la cultura universală și necesitatea de a comemora un eveniment, în ansamblu, foarte trist. Este o ambianță care apăsă asupra manifestărilor legate de această dată.

— Este un lucru asupra căruia tradiția evreiască a reflectat mult. Răul din care se naște ceva bun, răul creator de bine a fost descris mai înainte chiar în Talmud. Este adevărat că avem ocazia să celebrăm un fapt pozitiv milenar, dacă nu chiar două, de viață pașnică în Spania — mai mult sau mai puțin pașnică, cu pași înainte și pași înapoi — și de a aminti această expulzare radicală și definitivă, pentru că ea nu a încetat pînă astăzi. Dar eu mă gîndesc că trebuie mai întîi să comemorăm. Să ne amintim că fundamental în comemorarea expulzării evreilor din Spania este ceea ce se va regăsi cinci secole mai tîrziu, adică voința de puritate, de purificare, dorința de a imagina istoria, de a imagina un trecut în Europa. Un trecut imaculat al realității, care este o realitate mijlociu-orientală, atît arabă, cît și evreiască. De unde și expulzarea musulmanilor, de asemenea. Și de unde dorința de a face ca Ierusalimul să fie la Roma și ca Atena să fie la Florența. Evreii sînt acolo martorul „supărător” al realității mijlociu-orientale a culturii europene. De aici, după părerea mea, unul dintre resorturile foarte profunde ale antisemitismului. Evreii nu sînt numai străini. Ei sînt strămoșii pe care „ai fi vrut să-i uii”.

— Dvs. scrieți în cartea „1492”: „expulzarea evreilor din Spania este o evasi-enigmă”. În ce sens?

— Eu doresc să spun că, cu toate încercările laborioase ale unui Maurice Kriegel și ale altora, nu se cunoaște nimic. Eu, care m-am implicat în această perioadă cu destulă grijă pentru detalii și cu voința de a vedea cum au decurs deciziile zi cu zi în anul 1492, observ că nu se știe nimic, sau aproape nimic, despre dezbaterile interne. Pentru ce rațiune s-a făcut această opțiune? Ce grupe de presiune au militat în favoarea expulzării? Cine i-a sfătuit personal pe Ferdinand și Isabela? Cine s-a arătat pentru și cine contra? Pentru ce la acea dată? Pentru ce decretul a rămas secret timp de o lună? Pentru ce această coincidență de necrezut, privind data, între expulzarea reală și plecarea lui Cristofor Columb? Toate acestea sînt probleme pentru care istoricii, deocamdată, chiar și arhivele, nu au un răspuns, care rămîne să fie descoperit.

— Dvs. scrieți că, în decurs de cîteva

Cimitirul evreilor sefarzi din Sarajevo se întindea în spatele clădirii Skenderija, pe malul stîng al râului Miljacka. Cele mai vechi pietre de mormint ale sale datează de la mijlocul secolului al XVI-lea.

Acest cimitir, asemenea majorității altor cimitire vechi, reprezintă o atestare — prin forma inscripțiilor gravate pe pietrele funerare — a tradițiilor și modului de viață ale comunității aflate acolo — în acest caz, ale unei comunități bine încheiate, pe care nimic n-a putut o distruge material sau spiritual, pînă în prezent.

Cele mai vechi pietre funerare sînt tipic evreiești, atît prin forma, cît și prin conținutul inscripțiilor gravate. Cele datînd de la mijlocul secolului al XVI-lea pînă la începutul acestui secol sînt blocuri de piatră rudimentar cioplite, mai înalte în partea din față decît în cea din spate. Linile lor principale par să sugereze înfățișarea unui leu sezînd. Pe partea mai înaltă se află o inscripție în ebraică, dar, începînd de la sfîrșitul secolului trecut, se înregistrează o creștere a inscripțiilor în sirbo-croată și ladino.

Inscripții săpate puțin adînc, cu litere ebraice, au fost descoperite pe cele mai vechi pietre funerare, aici scrisul fiind neinteligibil, pîrînd să aparțină unei alte lumi; minoritatea care ar fi putut-o citi și memoriza a dispărut de mult. Ele servesc doar ca ornamentele, ceea ce reprezintă foarte puțin. Dar rămîne ceea ce este cel mai prețios: ele povestesc despre istoria teazaurului cultural al acestui grup de evrei, care, exilați din Spania, la sfîrșitul secolului al XV-lea, l-au adus cu ei, în lungile lor peregrinări, în căutarea unui adăpost și a unui nou cîmin, în țările care nu au terorizat evreii sau au acceptat, cel puțin, să-i tolereze.

Astfel, la începutul secolului al XVI-lea, evrei sefarzi au apărut — ca meseriași și mici negustori — în centre comerciale mai însemnate din Balcani, inclusiv în Sarajevo. Cu multă dragoste și grijă, deși, adesea, în condiții dificile, ei au vegheat asupra moștenirii lor culturale păstrînd-o pînă în prezent.

Textele cele mai vechi, în ebraică, și cele ulterioare, în ladino, au salvat de la uitare multe balade, cîntece de nuntă și de dragoste în melodioasa limbă din îndepărtata Andalusia.

Limbile ebraică și ladino s-au dovedit a fi eficiente arme în luptă — veche de secole — pentru supraviețuire. În timpuri mai apropiate, s-a înregistrat o creștere a folosirii limbii sirbo-croate, dar ladino supraviețuiește, ocrotită cu grijă în viața publică și, de asemenea, în obiceiuri, tradiții și folclor.

Limba sirbo-croată s-a infiltrat treptat în inscripții funerare, vorbind, însă, în termeni foarte direcți despre cei dispăruți.

Mama unei fetițe decedate, Klara Altarac, i-a adresat următorul mesaj în ladino: „Klara, nu plînge, fiica mea, și nu te teme de mormintul rece”. Printre inscripțiile ulterioare, din ce în ce mai numeroase, în sirbo-croată, primele nu depășeau locul comun: „Ai fost minunată pentru noi, de cînd ne-am născut, la revedere, mama noastră iubită!”

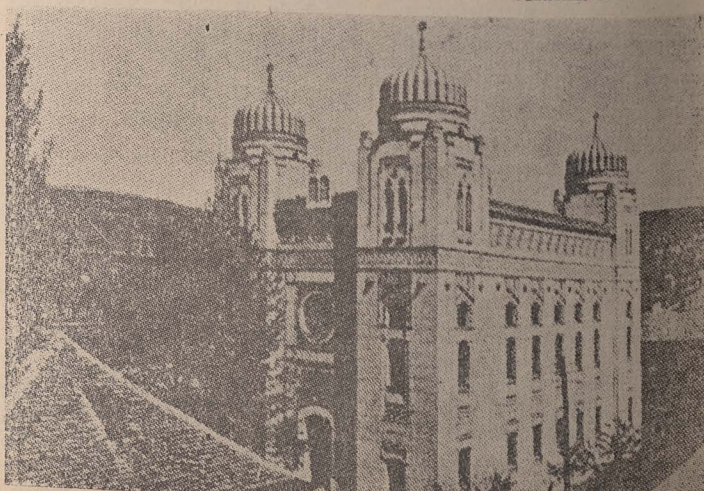
Una dintre cele mai frumoase inscripții este textul de pe mormintul lui Elijaș Kabiljo, remîncîntă îndepărtată de vers spaniol: „Astfel sîntem singuri, vii și morți, este mereu la fel”. Pentru acești

oameni, care au vorbit neobisnuit-guturală limbă ladino, punctată de cuvinte sirbo-croate, bogată, ca și săraci, moartea unui membru iubit al familiei a fost întodeauna un prilej de retragere în lumea lor de emoții puternice, o lume care a dispărut pentru întodeauna. O lume care a dispărut în norii uriași de fum ridicîndu-se dintr-o Europă întesată de orori și lagăre ale morții, o lume fată de care nu s-a arătat măcar o fărîmă de respect, nici chiar față de morminte, dintre care multe poartă semne vizibile ale urii maniacale a fasciștilor.

La capătul acestui vechi cimitir există o piramidă construită din blocuri de pietre albe, lingă care orice trecător se oprește în tăcere, urmîrit de amintirile trecutului: „Evreilor căzuți în luptă și victime ale fascismului, la Jasenovac, Stara Gradiška, Djakovo, Ljubograd, Jadovno, Bergen-Belsen, Auschwitz...”

Aici, fiecare se oprește avînd conștiința că omenirea nu-i poate uita și nu trebuie să-i uite.

STRAHINJA SULJAGIC

■ Sinagoga din Sarajevo

STIRI

RELATII DIPLOMATICE ISRAEL — C.S.I.

În puține luni, Israelul a stabilit relații diplomatice cu republicile islamice Uzbekistan, Kazahstan, Azerbaidjan, Tadjikistan și Kirghistan.

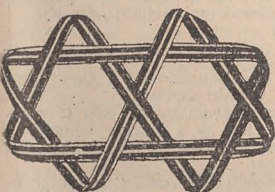
Evident, se știe că aceste state nou constituite nu se vor încadra în frontul islamic-fundamentalist; înainte de toate, interesele economice joacă un rol preponderent. Astfel, Israelul exportă spre Kazahstan tehnica pentru irigații și spre Uzbekistan tehnica pentru agricultură și zootehnie.

Este foarte de dorit pentru ele ca aceste țări desprindă din fosta U.R.S.S. să apere în primul rând interesele vitale ale populației lor și să dea atenției preponderență față de securitatea națională fundamentaliste.

INDUSTRIA ISRAELULUI PENTRU AUTONOMIE

Președintele Asociației israeliene a industriașilor, Dov Lautman, a insistat pentru promovarea industriei în teritoriile cu populație palestiniană numeroasă. Pentru a pune bazele autonomiei palestinienilor, ar trebui să se țină la autonomia economică a acestor teritorii, a spus Lautman la postul de radio israelian. O economie palestiniană autonomă ar putea, în același timp, servi drept „cap de pod” pentru a ușura exportul produselor spre țările arabe.

Lautman a accentuat că lipsa pînă în prezent a unei politici concertate arabo-israeliene de promovare a păcii în zonă a dus la un boicot economic anti-israelian. Instabilitatea politică i-a împiedicat pe investitori străini de a se implica în economia acestor state.

DESCOPERIRE LA QUMRAN

Printre documentele scrise găsite în peșterile așezării eseniene de la Qumran se numără și așa-numita rolă de cupru.

Ea conține indicații despre 61 de locuri din apropiere de Qumran, în care comorile Templului de la Ierusalim — printre ele Chivoțul Legii, cu cele două table de piatră — ar fi fost ascunse înainte de distrugerea Templului de către romani, în anul 70 e.a. Savanții discută asupra problemei dacă indicațiile corespund realității sau sint un produs al fanteziei.

Fostul pastor baptist Vendyl Jones, din Texas, este convins de autenticitatea lor. De ani de zile, el vine în Israel, pentru scurte perioade, cu cite un grup de colaboratori voluntari și caută în ținutul Qumran comorile dispărute.

Cu civa timp în urmă, a găsit într-o peșteră, care este indicată în rola de cupru, o pulbere fină roșie-brună. Analiza chimică efectuată la Institutul Weizmann, de la Rehovot, a arătat că pulberea conține smirnă, sofran și galbanum — o rășină a unei plante siriene —, ingrediente ale tămâii, care era utilizată și în templu la jertfa ardătorilor de tot de pe altarul de aur.

Jones caută în continuare Chivoțul Legii, ca și alte obiecte de cult din Templul de la Ierusalim.

EXPOZIȚIE

În sala municipală a Comunității Evreiești din München, au fost expuse lucrări ale artiștii israeliene Michal Meron.

Artista s-a născut la Haifa și a absolvit Academia de arte „Tel Hai”. Ca elemente componente importante în arta ei, folosește literele din alfabetul ebraic, care, datorită forței lor simbolice, reprezintă mai mult decît doar niște semne grafice. Artista se servește de diverse tehnici de imprimare și folosește și culori acrilice pe diferite materiale.

Din 1985, Michal Meron se indelectinește și cu poze micrografice. Micrografia este o tehnică transmisă din evul mediu, prin care sint „reproduse” — în miniatură — imagini întregi din texte biblice. Artista israeliană este dintre cele mai remarcabile în zilele noastre, în acest domeniu.

CREȘTE NUMĂRUL CONFERINTELOR INTER- NAȚIONALE ÎN ISRAEL

În cursul anului 1991, au avut loc în Israel 96 de conferințe internaționale. Acest număr este mai mic decît al conferințelor ce au avut loc cu un an în urmă. Cauza a fost, mai ales, criza din Golf și Persic, la începutul anului trecut. În ciuda numărului mai scăzut de conferințe, numărul participanților a fost mai mare cu 50% decît în anul trecut, totalizînd 23.000 de persoane, după cum a comunicat Ministerul Turismului din Israel. Ierusalim a fost orașul în care au avut loc cele mai multe conferințe internaționale.

FESTIVAL

Orchestra Filarmonică din Israel a oferit, la sfîrșitul lunii august, iubitorilor de muzică un spectacol ieșit din comun. Eilatul, port la Marea Roșie, a fost scena celui de-al șaselea Festival internațional de jazz. Au participat 40 de formații alcătuite din cei mai remarcabili interpreți internaționali de jazz, printre care, de pildă, formațiile „The Yellow Jackets”, „Steve Williams” Quintet și „Eric Lelanz” Quintet, Tania Taria, Jal Henderson etc.

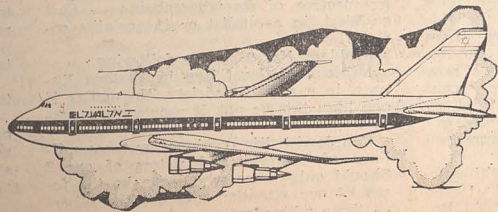
Festivalul internațional de jazz din Israel a continuat apoi cu un spectacol deosebit — un concert de saxofon prezentat între prieteni.

LINIE AVIATICĂ DIRECTĂ ISRAEL-UCRAINA

Israelul a devenit prima țară care a semnat un tratat de legătură aviatică directă cu Ucraina. Acordul prevede zboruri regulate directe între cele două țări, dreptul reciproc de survolare, precum și dreptul de escală pe aeroporturile celor două țări.

Zborurile regulate se vor face spre Tel Aviv sau Eilat, în Israel, și spre Kiev sau Odessa, în Ucraina. Se vor putea face și zboruri speciale pentru cei ce se stabilesc în Israel.

În acest moment, singura legătură între cele două state are loc săptămînal prin societatea „Ae-oflot”. Acest transport va fi preluat de Ucraina în momentul intrării în vigoare a noului acord.

TALENT DEOSEBIT

Un mic artist cu talent deosebit este Leonid Rosenthul și provine din Lvov. Împreună cu părinții săi, a fugit, din pricina antisemitismului, din Uniunea Sovietică.

Tatăl său, Boris Rosenthul, este compozitor și dirijor, iar tatălul său fiu s-a și produs, cu succes, interpretînd cîntece idîș și folclor ebraic. Oare înaintea lui se profilează o strălucită carieră de cîntăreț sau ghitarist?

Exercițiul este, în orice caz, cheia succesului.

SUCCESIUNEA LUI FEUCHTWANGER

Cercetătorul Harold von Hofe a găsit în sudul Californiei, în succesiunea secretăriei lui Feuchtwanger, șapte jurnale ale acestuia din perioada 1906—1940. Omul de știință, care este administratorul succesiunii și executorul testamentar al lui Feuchtwanger, a anunțat aceasta în cursul unei vizite la Editura „Aufbau” din Berlin. Harold von Hofe, care, pentru noua ediție a „Diavolului în Franța” pusese la dispoziția editurii un jurnal din anul 1940 găsit anterior, presupune existența în arhiva lui Feuchtwanger, pînă acum necercetată, a unor alte însemnări, care ar putea să umple golurile dintre caietele descoperite acum. După moartea scriitorului, în anul 1958, această arhivă a fost îngrijită de văduva lui, Marta, în locuința comună, vila „Aurora”, din localitatea californiană Pacific Palisades.

REVIGORAREA STUDIILOR IDIȘ

Un manual intitulat „Învățături singuri idîș”, cu ilustrații și formule distractive de învățare a limbii idîș, figurează într-o nouă serie de publicații idîș, subvenționate de Universitatea „Queen Mary”, din Londra, și de Colegiul „Westfield”.

Entuziasmată de proiectul de înființare a unei edituri în limba idîș, dr. Devra Kay, director de studii despre Rusia-kenaz și limba idîș la Departamentul de limba idîș al Colegiului „Westfield”, a vorbit despre „dezvoltarea interesului pentru idîș” și a multumit conducerii colegiului pentru „generosul sprijin financiar”.

Au trecut patru ani de la înțetarea apariției ziarului „Poporul evreu”, editat de regreta-

tul publicist de limba idîș Iehuda Itamer Lisky. Centrul de la Oxford pentru studii ebraice postuniversitare editează un anuar și alte publicații ocazionale în idîș.

„Multe publicații în idîș au apărut și s-au stins în cadrul comunității de vorbitori ai acestei limbi”, a arătat dr. Kay. Există foarte puțin material educațional în idîș la îndemînă. Mantalul standard, publicat în 1949, a fost „vechi în materie de predare a limbii, cu largi pasaje privind Holocaustul și emigrarea în America”.

Dr. Kay — anterior, lector de idîș la Centrul Oxford — este de părere că „abordarea respectabil-academică” a idîșului a constituit un factor de creștere generală a popularității acestuia, în rîndul celor interesați. „Publicarea unui manual de limba idîș a devenit un lucru necesar”.

Toate titlurile de carte consacrate culturii idîș vor fi date publicității. Întreaga gamă va include cărți în engleză despre limba, literatura și cultura idîș; traduceri din opere ale literaturii clasice și moderne idîș. Va fi publicată, de asemenea, o „alternativă” a cărții de rugăciuni pentru femei din secolul al XVIII-lea, folosită de comunitățile evreiești ortodoxe din estul Europei, carte însoțită de o traducere.

OLIM ENGLEZI

În mai 1992, a putut fi salutat în Israel al 30.000-lea oahad (nou venit) din Marea Britanie. Este interesant că în Israel evreeii britanici constituie cel mai mare procent de olim hadasim din lumea occidentală. Pînă acum, peste 100% din evreii britanici s-au hotărît pentru Alia.

EXPOZIȚIE PENTRU ORBI

Muzeul regional israelian de la Tel-Aviv organizează pentru prima oară o expoziție pentru orbi. În acest scop, descoperirile arheologice dintre mileniiul 4 i.e.a. pînă în sec. 8 e.a. au fost scoase din vitrine și plasate astfel ca orbi să le poată pipăi. Expoziția poartă denumirea „Pipăirea trecutului”. Obiectele capătă o explicație mai detaliată în scrierea Braille și tot în Braille este alcătuit și catalogul.

CHINA — ISRAEL — EUROPA

Purtătorul de cuvînt al Societății „El-Al”, Nachman Klein, a afirmat interesul Chinei de a utiliza aeroportul Ben Gurion (Lod) pentru escale ale zborurilor dinspre Europa spre Beijing. Primul zbor direct „El-Al” spre Beijing a fost efectuat la 3 septembrie a.c.

NOUL PREȘEDINTE AL UNIVERSITĂȚII BAR-ILAN

Economistul Shlomo Eckstein (63 de ani) a fost ales președinte al Universității Bar-Ilan, din Ramat Gan (Israel).

ISRAEL: CEL MAI RAPID MICROPROCESOR

Cel mai rapid microprocesor din lume vine acum din Israel. Acest procesor — numele lui este „pestele-spadă” — a fost elaborat de „National Semiconductor Center”, de la Hertzlia, împreună cu instalația tehnologică de la Migdal Habmeck, și poate transforma 100 milioane de instrucțiuni pe secundă.

Această performanță se bazează pe o combinație de-a dreptul genială a unei arhitecturi moderne de 64 biți cu un procedeu de semnal digital.

PURTĂTOR DE CUVÎNT AL LUI CLINTON — FIU AL UNUI KIBUTZNIK

Mark Ginsburg — vicepurtător de cuvînt al candidatului Partidului Democrat la președinția S.U.A., Bill Clinton, care, momentan, se află în fruntea cursei pentru președinție — este un fost israelian.

Părinții lui Ginsburg sint kibutznici din Misgav-Am, în Galilul Superior. Cei doi frați ai lui Ginsburg trăiesc și ei în Israel, unul este însărcinat cu probleme de securitate în kibutzul Misgav-Am, celălalt locuiește la Ierusalim.

Ginsburg, un bărbat prezentabil, cu înfățișare plăcută la cei 40 de ani ai săi, a emigrat, împreună cu părinții, în 1959, din S.U.A. în Israel. El a frecventat cursurile liceului din Haifa pînă în 1968, an în care s-a reîntors în S.U.A., în timp ce restul familiei a rămas în Israel.

Legătura lui cu Clinton, guvernatorul statului Arkansas, s-a stabilit întîmplător.

Ginsburg s-a îndrăgostit de o fată frumoasă care a fost aleasă „Miss Arkansas” și s-a căsătorit cu ea, după ce aceasta trecuse la iudaism. Clinton-ii erau vechi prieteni ai familiei tinerei și au fost deci invitați la nuntă. Lui Clinton i-a plăcut bărbatul tînar, inteligent și energic.

Ginsburg a fost purtător de cuvînt al candidatului la vicepreședinție Al Gore și, de curînd, a trecut să lucreze în favoarea lui Clinton.

UN MONUMENT ÎN AMINTIREA SALVATORULUI LUI EVREILOR

În capitala lituaniană Vilnius urmează să fie construit un monument pentru Thiune Sugi-hara, fostul consul general japonez care a acordat, în 1940, vize pentru circa 6.000 de evrei polonezi. Aceste vize erau interzise, dar, prin acțiunea consulului general japonez, evreii au putut astfel să călătorească spre Japonia, traversînd teritoriul Uniunii Sovietice. De acolo, mulți au plecat mai departe, spre Shanghai, alții și-au căutat adăpost în Statele Unite. Aceștia au creat o fundație, „Viza pentru 6.000 de vieți”, care va suporta costul monumentului.

ȘAPTE MANUSCRISE...

...care datează din sec. 15 pînă în sec. 17 și care, pe la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, au dispărut din biserica St. Antonius din Hambach (Germania), au fost restituite la New York. Consulul general german, Erhard Holtermann, le-a primit în cadrul unei ceremonii, care a avut loc la Morgan Piermont Library, instituție ce a servit de mediator. Documentele au fost găsite de văduva unui soldat american, în biblioteca acestuia.

Ea n-a vrut să dezvăluie nici numele ei, nici al sotului ei, dar a considerat restituirea lor celor în drept, ca singura posibilitate justă. Femeia, care a supraviețuit, ca evreică din Ungaria, lagărului de la Auschwitz, dar a pierdut acolo mulți membri ai familiei, a explicat hotărîrea ei astfel: „Eu am avut probleme cu Hitler, nu cu germanii”.

DECES

Avraham (Abe) Harman, mult timp rector al Universității Ebraice, a încetat din viață la Ierusalim, în vîrstă de 77 de ani. Absolvent al Universității din Oxford, Avraham Harman a făcut Alia în 1938 și a jucat un rol-cheie în dezvoltarea Universității Ebraice, pe care a condus-o între 1963—1985.

JOURNAL OF THE ROMANIAN JEWS

THE PRESIDENT OF ROMANIA ION ILIESCU Congratulates the Jewish Community of Romania on the Occasion of the New Year 5753

His Eminence Dr Moses Rosen
Chief Rabbi of the Mosaic Religion
President of the Federation of the Mosaic Communities in Romania

On the occasion of the Jewish New Year, Rosh Hashana, I extend to You, to Mrs Amalia Dr Moses Rosen, as well as to the entire Jewish Community in our country, the best wishes of good health and prosperity.
MANY HAPPY RETURNS OF THE DAY!

PRESIDENT OF ROMANIA
ION ILIESCU

THE PRESIDENT OF THE STATE OF ISRAEL CHAIM HERZOG Conveys Congratulations to the Chief Rabbi for the Year 5753

To Chief Rabbi Rosen

I thank you for your moving thoughts and wish both Your Eminence and Mrs Rosen good health and many happy years, years of activity to the benefit of the Jewish people.

With highest esteem and friendship,

CHAIM HERZOG

VISITS TO HIS EMINENCE

On 23rd September, Mr Paolo Andrea Trabalza, First Counsellor to the Italian Embassy in Bucharest, was received by His Eminence Chief Rabbi Dr Moses Rosen.

They talked mainly on the present situation of the Jewish community in Romania.

On Thursday, 1st October 1992, His Excellency Tven Meili, the Ambassador of Switzerland to Romania, paid a visit

to His Eminence the Chief Rabbi, requesting details about the life of the Jewish population in Romania, after the Revolution.

His Eminence made a brief historical presentation of the Jewish Community in our country and of the present situation, including both its lights and shadows.

The talk was held in a warm atmosphere.

CHIEF RABBI DR MOSES ROSEN

THE RECIPE

As we reported in the last issue of our magazine His Eminence Chief Rabbi was invited by the "Balfour" Club in London to deliver a speech on the occasion of sale of the volume "The Face of Survival" written after the visit of a British Jewish delegation to Romania and to the other countries in Eastern Europe.

In 1987, the Editor of the book, requested Chief Rabbi Rosen to write the Epilogue to the volume, entitled "The Recipe".

The puzzled guests noticed the striking contrast between all the other Jewish Communities in Eastern Europe and that in Romania and asked the Chief Rabbi to explain the "Recipe", how did he manage to get all the achievements as he did.

Written in 1987, and at the author's request left unaltered.

THE EDITOR

An ancient Jewish folk legend tells us about a mysterious river called **Sambation**. Its violently seething and foaming waters raise high up into the sky a wall of fire and smoke that is impossible to pass through. Beyond, on the other side of the river — the legend goes on — the ten tribes of Israel live, lost in the terra incognita. They yearn after us, but we cannot overcome the "Fire Curtain" in order to reach them. What does the legend call these brothers of ours? "DIE ROITE YIDDELECH" — "The little red Jews".

Si non è vero è ben trovato. How red are the millions of Jews living beyond the Sambation of our times, which — in the language of the late twentieth century — we call the "Iron Curtain", is something that is known only to themselves and, besides, it is not important. What is important is that, for decades now, the Jewish people of Europe have been divided into two camps, by means of artificial barriers. "Those on the other side" are expecting the message of those on this side and the latter encounter all sorts of obstacles on the way.

The present volume is the result of the effort made by a group of English Jews who, without wearing the emblem of any local or world organisation and without resorting to any uproar or propaganda, decided to take advantage of the improved conditions for visiting Eastern Europe in order to travel to these communities any try to find out what is happening to the "little red Jews" of the twentieth century.

They also visited Romania. They roamed about the **shtetlekh** — the classic Jewish "townlets" in Moldavia and Bukovina — they entered our Synagogues where they talked to people, they went to the Talmud Torah classes of our communities and listened to the voices of our children learning the Torah. Our orchestras and our choirs of boys and

girls — gay and full of optimism — filled their hearts with joy. The "explorers" had meals in our ritual restaurants, where almost four thousand persons have lunch daily; they visited our modern and beautiful old people's homes, where nearly 500 persons spend their life's twilight in serene and easy circumstances; they looked for... beggars, but could not find a single one, for a subsistence minimum is guaranteed to all by an assistance programme of the Federation of Jewish Communities together with the noble American Jewish Joint Distribution Committee (the "Joint").

Within the boundaries of Romania, it was impossible for them to discover the isolating "Sambation" of the "little red Jews". Instead, they found a Jewish bi-monthly journal in Romanian, Hebrew, English and Yiddish, published regularly since 1956, in the thousand copies, mailed legally to the Soviet Union, where it is xeroxed in thousands of copies; they found a community visited by the Prime Minister of Israel, by the leaders of the great Jewish world organisations, etc.; besides, they realised that almost all Jews living in Romania had already visited Israel and that tens of thousands of Israeli tourists were coming to Romania every year.

Our guests were faced by one enigma after another. Where was the "fire curtain"? How had it been possible to solve all those specifically religious problems in the framework of a socialist society? And then there was the big question. Where were the 400,000 Romanian Jews who had miraculously survived the Holocaust? At their request, I gave them the latest statistics which show a number of approximately 22,000 Jews now living in Romania, i.e. only 3 per cent of those who lived on this territory 40 years ago. Where were the others? Where had the 97 per cent disappeared to?

Well, our guests again met with surprise after surprise. They went to Israel, where there are now about 400,000 Ro-

manian Jews who constitute a valuable element in the work of rebuilding the "Holy Land".

"Good Lord!" exclaimed the "messengers", who had expected to find there a disaster, assimilation, the disappearance of Judaism, persecution, and numberless similar things described by certain newspapers during the years of the cold war. "Is it possible that our host should be not only a Rabbi, but also a wizard? All that we see is unreal, totally different from what we have seen elsewhere beyond the Sambation. The Jewish problem — solved. How can that be? What is happening? What are the means resorted to by our host for achieving such a success? What is the recipe he has been using? Is this a dream or reality?"

"Can everything we have seen be like Potemkin's villages?"

If not, what is the recipe?"

The recipe — that is just what I want to explain and it is my duty to do so. The 22,000 Jews — most of them aged — who have remained and among whom 1400—1500 persons annually continue to leave, no longer carry great weight in world Judaism.

Our importance lies in the fact that the experience of Judaism in Romania provides a practical answer to a vital problem of present-day Jewish life.

That is the problem No. 2 of our times. The problem No. 1 is, of course, the consolidation and development of the State of Israel, which means "to be or not to be" for the entire Jewish people, irrespective of its whereabouts — East or West, in capitalist or in socialist society.

Problem No. 2 is the following: Millions of Jews live in Eastern Europe, in a socialist society. No matter if one likes this or not, it represents a reality.

Can Jewish life continue for those millions of brothers and sisters of ours? Should only those who leave be the focus of our attention and are the others — those who remain — doomed to assimilation, to disappearance? Can they, somehow, remain Jewish?

The answer given by the past 40 years of the life led by a Jewish community in socialist Romania is categorical and irrefutable.

Yes, indeed. They can. Our "balance-sheet" proves that, without any noise, demonstrations or rows, we have succeeded, in making Romania's interests correspond to ours, and not against the country's leaders, but with their full approval; the result is that, at the same time, "Alia", on the one hand, and perfect Judaic religious-cultural freedom and social assistance, on the other hand, have developed and now look exactly as our guests have seen them.

I was young and inexperienced when, in 1948, I was given the responsibility of the destiny of the 400,000 Jews who were the "remnants" of the Holocaust. I have never been and am not a Kremlinologist, I am no "specialist" in the matter, and I have not had and have not at present any "connections" which might have offered me particular possibilities. But I did know one axiomatic truth, namely that success was possible only by making our interests coincide with theirs. **Do ut des**, goes the Latin saying. Give and take.

General de Gaulle used to say: "I have no enemies, I have no friends. I have interests".

I succeeded in convincing the Romanian Government that, by doing good to the Jews, by meting out justice to them, it could obtain advantages in matters of favourable public opinion, trade relations, political sympathies.

That is what happened. The "business transaction" was profitable to both sides.

What can this successful experience teach us?

1) Out of the two methods — the noisy one based on the slogan "Let my people go!" and the one we used, that of persuasion — it was ours that succeeded and the first one almost went bankrupt.

2) Above all, before Aliya, what is important is to maintain the Judaic character.

The New Ambassador of Israel Paid a Visit to Chief Rabbi Dr Moses Rosen

The new Ambassador of Israel Mr Avshalom Meghidon, presented his Letters of Credence to the President of Romania, Mr Ion Iliescu, on Friday, 25th Sept. 1992.

On Sunday, 27th September, His Excellency Ambassador Meghidon paid his first formal visit in Romania to His Eminence Dr Moses Rosen, Chief Rabbi of the Mosaic Religion and President of the Federation of the Jewish Communities in Romania.

Attending that meeting were members of the Federation Board: Secretary general Eng. Theodor Blumenfeld, Acad. Prof. Dr. N. Cajal, Prof. Dr. M. Sara-

gea, Eng. Osy Lazăr, Vice-president of the Jewish Community in Buchares, Lawyer Iulian Sorin, Counsellor, Mr David Bănescu, President of the Social assistance department of the Federation of the Jewish Communities, Dr. Charles Crupariu, Director of the "M. Băluș" older people home/hospital, and Mr Sergiu Stanciu, scientist with the Romanian Center for the Jewish History within the Federation of the Jewish Communities.

The Ambassador conveyed to the Chief Rabbi, on behalf of the President of the State of Israel, Mr Chaim Herzog and the Prime Minister Yitzhak Rabin, congratulations for the year 5753.

■ The leadership of our Federation of Jewish Communities is welcoming the new Ambassador of Israel

SPEECH OF THE AMBASSADOR OF ISRAEL

Then, His Excellency Avshalom Meghidon delivered a speech giving voice to his love for and affection towards the Jewish Community in Romania and his desire to fully co-operate with this community led by His Eminence Chief Rabbi Dr Moses Rosen.

The Ambassador of Israel expressed his worries concerning the morbid anti-semitic phenomena in Romania and his fullest trust in the common sense of the Romanian people who would know to put an end to that harmful situation.

SPEECH OF HIS EMINENCE

In his reply, His Eminence said, *inter alia*: "It is a special honour for us and a gesture of great significance the fact that the new Ambassador of Israel has found it appropriate to pay his first formal visit, after having presented his Letters of Credence to the Head of State, to the Federation of the Jewish Communities in Romania. This gesture speaks about the double mission as referred to by the former Prime Foreign Minister of Israel, Moshe Sharet, in his speech addressed to the Ambassadors assigned to the various capitals of the world. He said: 'You are ambassadors extraordinary and plenipotentiary. This is your formal title. Oh well, in our case, in the case of Israel, do not forget that this double title means ambassador to the Government of the country you will be leaving for and plenipotentiary to your Jewish brothers in that country.'

AT THE CHORAL TEMPLE

The same evening (the first of Rosh Hashana), the Choral Temple festively decorated and packed to capacity by the believers, welcomed enthusiastically Ambassador Meghidon.

The re-united choirs of our children and youth, "Shira Vezimra" and "Talmud Torah", as well as the Temple Choir sang moving religious and Jewish national songs, and His Eminence uttered, in front of the open altar, the traditional prayers for Romania and Eretz Israel.

Ambassador Meghidon expressed his decision to work ceaselessly towards strengthening friendship, economic, cultural and social co-operation between Romania and Israel.

His Excellency concluded his speech asking His Eminence to convey to the whole Jewish Community in Romania cordial and brotherly wishes for a happy, prosperous and successful New Year, for a year of peace in Romania, Israel and all over the world.

We are loyal and devoted citizens of Romania, good friends to the Romanian people, sharing both happiness and troubles. At the same time, we are bone of the Jewish people's bone, we look at Zion and Jerusalem with love and longing, we see in the State of Israel the supreme ideal of each Jew around the world.

With these mutual "presentations", we have started a co-operation which gives us great joy as both Romanian citizens and of Jewish nationality, being sure that we have the same feelings and wish the same grand achievements for both Romania and Israel.

Please convey to President Herzog and Prime Minister Rabin, as well as to all our brothers and sisters from Israel, our warm blessings and priestly wish **LEŠANA TOVA TICATEIVU VETIHATEINU!**

Ambassador Meghidon and Chief Rabbi Dr Moses Rosen delivered brotherly speeches and wishes each other best wishes.

Our magazine joins in these wishes and blessings and extends brotherly greetings to His Excellency Avshalom Meghidon:

BARUCH HABA BESHEIM HASHEM!

"Blessed be he who enters in the name of the Lord. We bless you from the house of the Lord" (Psalm 118, 26).

THE RECIPE

acter of the Jews living in the Soviet Union. Otherwise, if we limit ourselves to "Let my people go!", we are resorting to a slogan which may be of any kind: touristic (i.e. let us travel), political (i.e. we want to leave a socialist country), but in no case Zionist.

In the first place there is the problem of educating the young people, of maintaining religion, culture, etc., of preventing the last spark of Jewishness, *dus pintale id* — the untranslatable folk definition of the last glimmer of Jewish soul — from going out.

Therefore, "If you want Olim, you need Jews". Otherwise it means putting the cart before the horse.

More than 90 per cent of the Romanian Jews reached Lod. They did not "lose their way" heading for other continents, because they had had Talmud Torah, because their aim had been not emigration, but Aliya; that is to say, they had not fled Romania, their purpose had been the rebuilding of Jerusalem.

3) The present legislation of the Soviet Union has given us sufficient possibilities of demanding, first and foremost, to have the same rights as the other faiths. If I were to mention only the example of organisation and hierarchy, it would still be quite conclusive. Whereas the Orthodox, the Catholics, the Protestants, the Muslims have organised units (bishopsrics, metropolitan seats, patriarchate, etc.), the Jewish religion has no legal organisation. That is the beginning of any attempt at reconstructing a Jewish life. If we add that Jewish believers have not a single publication, while the other faiths in the USSR have; if we broach the problem of the thorough training of theological staff — another field in which the Jewish religion is in a state of crass inferiority as compared to the other ones — there is enough legal material for obtaining improvements, for being able to take the first step with a view to a change for the better.

But both at Brussels I and at Brussels II (meetings of the World Conference on Soviet Jewry), we launched our slogan: Repatriation. Let my people go! Our Resolutions implied that this slogan proclaimed we were forsaking the millions who remained there: "If they don't leave, we are no longer interested in them".

The total lack of realism of this policy can be understood by means of a simple calculation, accessible to anybody.

Supposing that our appeals were accepted one hundred per cent and that forty or even fifty thousand Jews left the USSR every year (which would mean an impossible task for Israel, under the

present conditions), supposing that all these people reached Israel (which is another Utopia), not taking into account the annual demographic growth of the Jewish population (at least 30,000 — which means that the decrease due to emigration is compensated by the number of births), it would mean that 50 to 60 years would be necessary for the Aliya of approximately three million Jews. In the meantime, will there be a trace of a single Jew left there? Already now their assimilation is almost complete. A few more years and the problem will no longer exist.

Perestroika? Glasnost? I was recently in the Soviet Union, being invited by the Patriarch of the Russian Orthodox Church to attend the celebrations occasioned by the millennium of that Church. When one is there, when one sees with one's own eyes and hears with one's own ears the proportions of the revolution that has taken place there, the radical transformations in mentality, the new prospects in all fields of activity, and when one enters the Synagogue in Arhipova Street and sees the same old stereotypes, the "establishment", the same indolence, the same fearful faces, one simply cannot find any explanation.

There are great possibilities of bringing about — if not with the official approval of the authorities, then with their tacit consent — the creation of a beginning of Jewish cultural and religious life, of organising communities at least in the big cities in each of which hundreds of thousands of Jews live.

Without wishing in the least to weaken our demand for Aliya, it must no longer hold the first or even the exclusive place on the agenda of the problem of Soviet Jews. What is a real drama is the situation of the millions who stay, who disappear, who literally disappear from the ranks of the Jewish people.

...One Sabbath, at the beginning of May 1975, I was at the Moscow Temple and, towards the end of the prayer, there appeared five or six persons who grouped themselves at the entrance. It was a group of "refuseniks". A Jew I had met as early as 1955, on my first visit to Moscow, came towards me. He was an engineer, strictly religious, who succeeded in observing the Sabbath. He asked me:

"Do you know Elie Wiesel? He launched the notion of 'silent Jews'. Are these people 'silent Jews'? On the contrary. They are those who shout. But we, we who do not leave, who cannot leave, who wait for our children to leave, or even those who do not want to leave, are we not Jews? Does nobody speak for us? Is no voice raised so

that we may remain Jews? Are we no longer Jews if we do not leave? And what about those who go to America or Australia? Are they better Jews than we are?"

Our friends in England who are publishing this volume about their travels to the Jewish communities in Eastern Europe insisted on my writing this epilogue because they were expecting me to divulge in it... the recipe, i.e. to explain what I have done, what means I had resorted to so that the Jewish problem in Romania should be solved in four decades.

A recipe is something difficult. It is not only a matter of the components that have to be mixed up, but also of the way in which they are to be dosed. How much? How? When? Are questions that are not easy to answer. What I have been trying to do in the above lines is just to give a retrospect of the problems, a new point of view and certain suggestions drawn from my own experience.

As God has helped me to survive this experience which, at a certain moment, in the years of Stalinism, could have proved fatal to me; as the miracle has occurred and I am able to give... consultations today concerning the recipes I

PUBLISHER'S NOTE:

This piece was written in 1987. In view of the recent changes in Eastern Europe we asked the author whether he had something to add, and his reply was, "I maintain everything. I wrote in 1987, but let me add, for clarification, the following":

These thoughts reflect the visit and the situation in 1987. But now, a new miracle has occurred in Jewish life — the opening of the gates of the Soviet Union. The excuse can now no longer be made that Soviet Jewry cannot be saved because of the terror in Russia. Soviet Jews now have the choice: to affirm their identity as Jews, or not. And if they affirm their identity as Jews, they also have the further choice: to go on Aliya, either now or later.

But there is a cost for this Aliya. In 1990 alone some 100,000 or more Jews will emigrate from the Soviet Union to Israel, and it will cost something like one billion dollars to provide even the basic resettlement requirements. The creation of employment will cost even more.

However, we must not under any circumstances forget the two million or so Soviet Jews who will choose to stay, or who may be unable to leave. As they represent mainly the fourth generation of Soviet Jews, they are all on the brink of disappearing into the anonymity of assimilation.

We need now to declare a Jewish

puzzled, then I am not allowed to refuse the nice travellers who came from beyond the Sambatium.

Pour la bonne bouche, in conclusion, I would like to tell a joke.

A Jew had settled down in a railway carriage and, at the first station, he went to the window, looked out and made a gesture of surprise. Then he sat down once more. The train started again. At the next stop, our man went to the window, glanced out and... clutched at his head. The scene was repeated at the third station and our Jew seemed to be absolutely desperate.

The other passengers looked very puzzled at what was happening. Finally, the mystery was cleared up. The train was going in the opposite direction from the Jew's destination. Things got worse at every stop, for he was getting farther and farther away from his goal. Hence his growing despair.

"What am I to do?" he asked. "That's quite simple. You must get off and take the train which is coming from the opposite direction. If you don't, it's no use clutching at your head and lamenting".

Perhaps this joke can serve as... a recipe.

glasnost, to recognise the reality of the Revolution which has taken place, with the consequent radical change in Jewish life. There are three million Jews in Russia and Eastern Europe, and they rely not only on other Jews but also on people throughout the world to arrange Aliya now, or to help maintain the Jewish communities by providing them with a Jewish infrastructure, with education and with religious teaching.

Nobody can know what may happen in the next few years. We have an unparalleled opportunity now to bring the Jews home to Israel. This opportunity may prove to be short-lived, so it must be taken. An enormous amount of money will be required immediately, both to resettle the Jews in Israel and also to provide the Jewish infrastructure for those who remain, since this is now permitted by the Soviet Government.

This is the challenge that now faces world Jewry, the miracle, the unbelievable opportunity to save the Jews of Eastern Europe. It can happen. It depends on us, and only on us — and, "If we want, it will not be a legend". It will be a reality.

היו נבוכים חברי ההנהלה של ועד ההקללות. אחרי ההכרה ההדדית באורח חירותו, הציג הרב הראשי את כל אחד מראשי הוועד לכבוד השנה השנייה מלחם מלחם הרב הראשי מתכבד ברכה מאת כבוד נשיא המדינה וזוהי הציגו לכבוד ראש הממשלה וצחק רבין וזהו הראשי שלום א בקש לכבוד השנה למסור קראשי המדינה ולכל אחינו השוכנים בציון את מוט ברכות רבות אלפי ישראל שברוכיה לשנת שלום ושלוה, שנשמו שפיה לאחי החדש.

הפנייה הקסימה באורה של ידירות ואהיה חמה.

קראקע, 25 נאוועמבער 1939